

3.10.2. Magyar Jeti ZRT protiv Mađarske

(Predstavka br. 11257/16)

PRESUDA

STRAZBUR

4. decembar 2018. godine

Ova presuda će postati pravosnažna pod okolnostima predviđenim članom 44 stav 2 Konvencije. Može biti predmet redakcijske izmjene.

U predmetu Magyar Jeti Zrt protiv Mađarske,

Evropski sud za ljudska prava (Četvrto odjeljenje), na zasjedanju Vijeća u sastavu:

Ganna Yudkivska, *predsjednik*,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Faris Vehabović,
Egidijus Kūris,
Carlo Ranzoni,
Marko Bošnjak,
Péter Paczolay, *sudije*,
i Andrea Tamietti, *zamjenik sekretara Odjeljenja*,

Na sjednici zatvorenoj za javnost održanoj 4. septembra 2018. godine,

Donosi sljedeću presudu koja je usvojena tog dana:

POSTUPAK

1. Predmet je pokrenut predstavkom (br. 11257/16) koju je protiv Mađarske, na osnovu člana 34 Konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda (u daljem tekstu: „Konvencija”), Sudu podnijelo privatno društvo sa ograničenom odgovornošću registrovano na osnovu zakona Mađarske, Magyar Jeti Zrt (u daljem tekstu: „podnosilac predstavke – kompanija”), 23. februara 2016. godine.
2. Podnosioca predstavke - kompaniju je zastupala gđa V. Vermeer, advokat iz Londona. Vladu Mađarske (u daljem tekstu: „Vlada”) je zastupao gđin Z. Tallódi Zastupnik, Ministarstvo pravde.
3. Podnosilac predstavke – kompanija se žalio na osnovu člana 10 Konvencije da su, proglašavajući ga odgovornim za postavljanje linka na svojoj veb stranici koji je upućivao na sadržaj sa elementima klevete, domaći sudovi neopravdano ograničili njegovu slobodu izražavanja.
4. Dana 26. maja 2016. godine, Vlada je obaviještena o predstavi.
5. Dana 1. jula 2016. godine na osnovu člana 36 stav 2 Konvencije i Pravila 44 stav 3 Poslovnika Suda, potpredsjednik Odjeljenja je Evropskom savjetu izdavača, Centru za istraživanje zakona o medijima, Novinarskom udruženju Amerike, Buzzfeed-u, Fondaciji elektronskih granica, Indeksu o cenzuri, profesoru Lorna Woods, dr. Richard Danbury i dr. Nicole Stremlau, skupa; Evropskom institutu za informaciono društvo; Članu 19; Evropskom centru za prava Roma; Mozzila Fondaciji i Mozzila

Korporaciji; i Access Now, Saradnji sa međunarodnom policijom za informacione i komunikacione tehnologije u istočnoj i južnoj Africi i Evropskim digitalnim pravima, skupa, odobrio da se kao treća strana umiješaju u postupak.

ČINJENICE

I. OKOLNOSTI PREDMETA

6. Podnosilac predstavke – kompanija vodi poznati online novinski portal u Mađarskoj pod nazivom 444.hu, koji posjeti oko 250.000 pojedinačnih korisnika tokom dana. Online novinski portal ima dvadeset i četiri zaposlena i objavljuje oko sedamdeset pet tekstova svakog dana o širokom spektru tema, uključujući politiku, tehnologiju, sport i popularnu kulturu.

7. Dana 5. septembra 2013. godine, grupa očigledno opijenih fudbalskih navijača se zaustavila ispred osnovne škole u selu Konyár u Mađarskoj, dok su autobusom putovali na fudbalsku utakmicu. Učenici u toj školi su većinom bili Romi. Navijači su izašli iz autobusa i počeli da pjevaju, skandiraju i uzvikuju rasističke uzvike i da prijete učenicima koji su bili napolju na igralištu. Navijači su takođe mahali zastavama i bacali boce piva a jedan od njih je navodno urinirao ispred zgrade škole. Kako bi zaštitili djecu, nastavnici su pozvali policiju, uveli djecu unutra i sakrili ih ispod stolova i u kupatilu. Fudbalski navijači su ušli u autobus i napustili mjesto tek nakon što je došla policija.

8. Dana 5. septembra 2013. godine, J.Gy. vođa Romske manjine u lokalnoj upravi u Konyár-u je dao intervju, u društvu učenika ove osnovne škole i njegove majke, za romski Produkciós Iroda Alapítvány, medijski centar sa fokusom na pitanja koja se tiču Roma. Dok je opisivao događaje, i osvrćući se na dolazak fudbalskih navijača, J.Gy. je izjavio: „Jobbik je došao⁹⁸” (*Bejött a Jobbik*). Dodao je: „Napali su školu, „Jobbik” je napao” i „članovi „Jobbik”-a, dodajem, oni su bili članovi „Jobbik”-a, zasigurno”. Istog dana, taj medij je postavio video snimak sa intervjuom na Youtube kanalu.

9. Dana 6. decembra 2013. godine, podnosilac predstavke – kompanija je objavila tekst o događaju u Konyár-u na 444.hu pod naslovom „Navijači na putu za Rumuniju su se zaustavili da bi prijeli učenicima Romske populacije”. Tekst je napisao B.H. novinar internet novinskog portala. Tekst je sadržao sljedeće pasuse:

„Na osnovu svih indikacija, autobus pun fudbalskih navijača iz Mađarske na putu za utakmicu Rumunija - Mađarska, skrenuli su sa autoputa kako bi prijeli učenicima uglavnom ciganske nacionalnosti u osnovnoj školi u Konyár-u, selu u blizini Rumunske granice.

Na osnovu naših informacija i izjava svjedoka, autobus je stigao u selo u čevrtak ujutro. Navijači su bili opijeni i počeli su da vrijeđaju Rome i da prijete učenicima. Nastavnici koji su radili u zgradi su zaključali vrata i uputili najmanju djecu da se sakriju ispod stolova. Gdin J.Gy, predsjednik lokalne romske opštine nam je govorio o incidentu. Telefonski razgovor sa gdnom J.Gy. i jednim roditeljem je već postavljen na Youtube kanal.”

Riječi „postavljen na Youtube” su se pojavile zelenom bojom, što je ukazivalo da služe kao vezani tekst za link za Youtube video snimak. Klikom na zeleni tekst, čitaoci su mogli da otvore novu veb stranicu koja je upućivala na video snimak postavljen na Youtube.com.

10. Nakon toga, tekst je ažuriran tri puta – 6. i 12. septembra i 1. oktobra 2016. godine – kako bi se prikazale nove dostupne informacije, uključujući zvaničan odgovor policije.

98 *Jobbik* je dešnjački orjentisana politička partija, u relevantom vremenu treća po zastupljenosti u Parlamentu Mađarske.

11. Link sa Youtube video snimkom je dalje reprodukovan na tri druga vebsajta, kojima upravljaju drugi medijski operateri.

12. Dana 13. oktobra 2013. godine, politička partija Jobbik je pokrenula postupak za klevetu na osnovu člana 78 Građanskog zakonika pred Višim sudom u Debrecenu protiv osam tuženih, uključujući J.Gy., Romsku produkciju Produkción Iroda Alapítvány, podnosioca predstavke – kompaniju i druge medije koji su omogućili link sa spornim video snimkom. Navedeno je da su korišćenjem termina „Jobbik” za opisivanje fudbalskih navijača i objavljivanjem linka za Youtube video snimak, tuženi povrijedili njihovo pravo na ugled.

13. Dana 30. marta 2014. godine, Viši sud je potvrdio tužbu tužitelja, nalazeći da je izjavama J.Gy. lažno prenijet utisak da je partija Jobbik bila uključena u incident u Konyár-u. Takođe je utvrdio da je podnosilac predstavke – kompanija imao objektivnu odgovornost za širenje klevetničkih izjava i povrijedila pravo partije na ugled, naređujući da objave djelove presude na 444.hu vebsajta i da uklone link sa Youtube video snimkom iz svog online teksta.

14. Presuda Višeg suda sadrži sljedeće relevantne pasuse:

»...

Sud je utvrdio da je prvi okrivljeni J.Gy povrijedio osnovno pravo tužioca Jobbik Magyarorszagért Mozgalom na zaštitu od klevete lažnim tvrdnjama u svojim izjavama koje je dao drugom okrivljenom 5. septembra 2013. godine i njihovim postavljanjem na kanal Youtube.com, i šestom okrivljenom 7. septembra 2013. godine i postavljanjem na haon.hu, da su događaji od 5. septembra 2013. godine, ispred osnovne škole u Konyár-u izvršeni od strane partije tužioca, i da su lica koja su učestvovala u tom događaju bili pojedinci udruženi sa partijom tužiocem. Sud je utvrdio da su drugi okrivljeni, Roma Produkcios Iroda Alapitvany; četvrti okrivljeni I.V., peti okrivljeni Magyar Jeti, šesti okrivljeni , Inform Média Kft; i osmi okrivljeni HVG Kiadó Zrt. takođe povrijedili osnovno pravo tužioca da bude zaštićen od klevete jer je drugi okrivljeni postavio lažnu izjavu prvog okrivljenog na kanal youtube.com, a četvrti okrivljeni je učinio dostupnom i širio je putem kanala romaclub.hu, peti okrivljeni na 444.hu, a šesti okrivljeni na haon.hu i osmi okrivljeni na hvgdinhu.

...

Sud obavezuje prvog i drugog okrivljenog da učine prvi i drugi stav ove presude dostupnim javnosti u roku od 15 dana, na period od 30 dana na kanalu youtube.com, o sopstvenom trošku, četvrti okrivljeni da ih učini dostupnim javnosti na romaclub.hu, peti okrivljeni na 444.hu, šesti okrivljeni na haon.hu a osmi okrivljeni na hvgdinhu.

Takođe obavezuje petog okrivljenog da obriše link sa izjavom prvog okrivljenog koja je postavljena na kanal Youtube.com u svom tekstu „Navijači na putu za Rumuniju su se zaustavili da bi prijetili učenicima romske populacije” koji je objavljen 6. septembra 2013. godine, u roku od 15 dana.

Kleveta se može ostvariti ne samo izjavljivanjem neistina, već i objavljivanjem i širenjem neistina koje se odnose na druga lica (vidjeti član 78 stav 2 Građanskog zakonika). Kada se utvrđuje postojanje povrede, nije važno da li su osobe na koje se ispitivanje odnosi djelovale sa dobrom ili lošom namjerom [već] da li im se povreda može pripisati ili ne.

U odnosu na gore navedeno, sud je utvrdio da su drugi, četvrti i peti okrivljeni [podnosilac predstavke – kompanija], šesti i osmi okrivljeni takođe povrijedili osnovno pravo tužioca da bude zaštićen od klevete objavljivanjem i javnim širenjem izjava sa elementima klevete prvog okrivljenog.

...

Objektivne kazne za povredu osnovnih prava:

Na osnovu stava 1 člana 84 Građanskog zakonika, osoba čija su osnovna prava povrijeđena ima sljedeće mogućnosti na osnovu građanskog prava, zavisno od okolnosti predmeta:

a) da zahtijeva da se Sud izjasni o postojanju povrede;

c) da zahtijeva da počinitelj učini povraćaj u pređašnje stanje putem izjave ili drugog odgovarajućeg sredstva i, ukoliko je neophodno, da počinitelj, o svom trošku, na odgovarajući način javno objavi povraćaj u pređašnje stanje;

d) da zahtijeva obustavljanje situacije koja je dovela do povrede i vraćanje u pređašnje stanje od strane počinioca, o njegovom trošku i dalje, da se ponište efekti povrede ili da bude lišen njihove uvrijedljive prirode.

Gore navedene kazne [član 84 stav 1 Građanskog zakonika] za povredu osnovnog prava su objektivne prirode [i] stoga su nezavisne od pripisivosti počiniocu ili njenog nedostatka. Povreda sama po sebi čini osnov za primjenu adekvatnih objektivnih kazni. U odnosu na gore navedeno, Sud je utvrdio da su okrivljeni povrijedili osnovna prava tužioca, na osnovu stava 1 a) člana 84 Građanskog zakonika.

U odnosu na ograničenja u skladu sa stavom 1 c) člana 84 Građanskog zakonika, Sud određuje okrivljenima – u odnosu na povrede do kojih su doveli svojim postupcima – da javno objave na navedenim veb-sajtovima prvi i drugi stav presude koji sadrže utvrđivanje povrede i istovremeno utiču na tužioca i da izjave neistinitost izjave koja je bila javno dostupna. Na isti način kao što su to uradili sa izjavom prvog okrivljenog koja je sadržala netačne izjave. S obzirom da šteta počinjena tužiocu može biti ispravljena nizom objektivnih sankcija sa datim odredbama, Sud odbacuje dio zahtjeva tužioca koji se odnosi na javnu diseminaciju izjave sa različitim sadržajem.

Na osnovu stava 1 d) člana 84 Građanskog zakonika, Sud određuje petom okrivljenom da liši svoj odnosni izvještaj uvrijedljive prirode, ali odbacuje isti zahtjev koji je tužilac podnio protiv osmog okrivljenog, s obzirom da se iz činjenica predmeta može utvrditi da izvještaj osmog okrivljenog, dostupan na hvgdinhu, samo postavlja vezu sa izvještajem koji se pojavio na veb-sajtu 444.hu kojim upravlja peti okrivljeni, pa stoga lišavanje uvrijedljive prirode posljednjeg posljedično lišava uvrijedljive prirode izvještaj na hvgdinhu.

Subjektivne sankcije zbog povrede osnovnih prava:

Na osnovu stava 1 e) člana 84 Građanskog zakonika, osoba kojoj su povrijeđena osnovna prava podnijeće tužbu za kaznenu odštetu u skladu sa kaznenim odredbama na osnovu građanskog zakona.

Na osnovu stava 1 člana 339 Građanskog zakonika, lice koje je prouzrokovalo štetu drugom licu povredom prava biće odgovorno za takvu štetu. Biće oslobođeno odgovornosti ukoliko može da dokaže da je postupalo na način koji se uopšteno mogao očekivati u datoj situaciji. Na osnovu stavova 1 i 4 člana 355 Građanskog zakonika, lice koje je odgovorno za štetu će nadoknaditi štetu oštećenoj strani na osnovu nematerijalne štete. Četiri povezana uslova nadoknade nematerijalne štete su: 1) povreda zakona povredom osnovnih prava; 2) pripisivost; 3) nematerijalni nedostaci; 4) uzročna veza između povrede osnovnih prava i nematerijalnog nedostatka.

U odnosu na pravna lica, nematerijalna šteta je nematerijalni nedostatak ili gubitak prikazan u procjeni pravnog lica, i u nepovoljnim preokretima u poslovanju, u njegovom učešću u drugim odnosima i u situaciji i kvalitetu postojanja i funkcionisanja.

Postojanje nedostatka se može utvrditi ne samo na osnovu dokaza već takođe i na osnovu javno poznatih činjenica, na osnovu stava 3 člana 163 Zakonika o parničnom postupku (BH.2001.178.).

U konkretnom predmetu, Sud je utvrdio kao javno poznatu činjenicu da je izjava prvog okrivljenog, kojom je stranka – tužilac predstavljena kao takva da je počinila agresivan, prijeteći i rasistički incident, a koja je kasnije javno proširena od strane drugih okrivljenih, proizvela nematerijalnu štetu po ocjeni tužioca – političke partije. Ova okolnost je odbačena i posmatrana sa omalovažavanjem od strane širokog sloja društva, i primorala pravna lica „povezana” sa takvim događajima da objasne i razjasne svoju ulogu (ili u ovom slučaju, nedostatak svoje uloge). U slučaju političke partije sa predstavnicima u Parlamentu, ovakva vrsta nematerijalne štete može biti posebno prouzrokovana takvom povredom osnovnih prava koja su počinjena oko šest mjeseci prije parlamentarnih izbora.

U odnosu na prvog okrivljenog, Sud je utvrdio činjenicu pripisivosti iz uslova za nadoknadu nematerijalne štete....

U slučaju ostalih okrivljenih, Sud nije utvrdio pripisivost u odnosu na povredu zakona, i posljedično, Sud je odbacio zahtjev tužioca za nadoknadu nematerijalne štete protiv ostalih okrivljenih, kako slijedi:

Na njihovim online novinskim portalima kojim upravljaju peti [podnosilac predstavke – kompanija], šesti i osmi okrivljeni, ovi okrivljeni su objavili izvještaje u kojima je predstavljen događaj od 5. septembra na najrealističniji način, i koristili su dostupne kanale informisanja i oblike kontrole na očekivani način. Predstavili su kontradiktorne informacije i mišljenja na objektivni način, ostali vjerni informacijama i datim mišljenjima. Činjenica da su okrivljeni takođe uključili [izjavu gđina J.Gy.] ne predstavlja povredu postupka koji je očekivan od zaposlenih u medijima u takvoj situaciji i ne posmatra se kao namjerno lažno objavljivanje, pa stoga nije potrebno utvrđivati da li su zaposleni kod ovih okrivljenih propustili da ispituju tačnost podataka, i sa tim u vezi, propustili da postupe sa preciznošću potrebnom za odgovarajuće izvršavanje ustavnog prava na slobodu izražavanja. Suprotno navedenom, eksplicitno se može utvrditi na osnovu sadržaja izjava i podnijetih izvještaja da su zaposleni kod ovih okrivljenih postupali sa preciznošću neophodnom za odgovarajuće izvršavanje njihovog posla [:] da su ispitali, izložili i predstavili tačnost činjenica [;] stoga su oni postupali na način koji se uopšteno mogao od njih očekivati u datoj situaciji.

...”

15. Podnosilac predstavke – kompanija je uložio žalbu navodeći da je mišljenje javnosti, asociiralo pojam „Jobbik”, ne toliko na političku partiju koliko na anti-romsku ideologiju i ime je postalo zbirna imenica za anti-romske organizacije. Na osnovu izjave podnosioca predstavke – kompanije, izjava nije bila uvrijedljivog sadržaja u odnosu na političku partiju, s obzirom da je bilo opšte poznato da je Jobbik partija bila uključena u aktivnosti podstrijekavanja mržnje. Podnosilac predstavke – kompanija je takođe naglasio da time što su učinili intervju sa prvim okrivljenim dostupnim u obliku linka, ali bez povezivanja podnosioca predstavke – kompanije sa video sadržajem, nijesu ponovili izjave i nijesu proširivali neistine.

16. Dana 25. septembra 2014. godine Apelacioni sud u Debrecenu je potvrdio prvostepenu odluku. Utvrdio je da je izjava J. Gy. kvalifikovana kao izjava o činjenicama jer je kod prosječne publike stvarala utisak da su fudbalski navijači bili organizaciono povezani sa političkom partijom. Sud je utvrdio da je izjava bila uvrijedljiva za političku partiju jer ih je dovela u vezu sa društveno osuđujućim ponašanjem. Kada je u pitanju konkretno podnosilac predstavke – kompanija, utvrdio je:

„...U odnosu na navode petog okrivljenog [podnosioca predstavke- kompanije] u njihovoj žalbi, prvostepeni Sud je pravilno utvrdio da omogućavanje da neistinite izjave budu dostupne putem linka, čak i ako se sa njima ne poistovjećuje, jeste kvalifikovano kao širenje činjenica.

Diseminacija (ili cirkulacija) je dijeljenje dijela novosti kao sadržaja misli, i na taj način se čine dostupne drugima. Suprotno mišljenju petog okrivljenog izjavljenog u njegovoj žalbi, povreda zakona zbog diseminacije nastaje čak i ako se onaj koji vrši diseminaciju ne poistovjećuje sa izjavama i čak

iako je njegovo povjerenje u tačnost informacija neutemeljeno. Omogućavanje da zakonit sadržaj bude dostupan u bilo kojem obliku je kvalifikovan kao diseminacija; i onaj koji vrši diseminaciju snosi objektivnu odgovornost za dijeljenje nezakonitih izjava drugih lica zbog postojanja dijeljenja.

Na osnovu gramatičkog i taksonomskog tumačenja diseminacije definisanog u članu 78 stav 2 Građanskog zakonika, ona nastaje dijeljenjem informacija koje čini dati sadržaj dostupan svima. Suština diseminacije je dijeljenje informacija, i zbog objektivnih pravnih posljedica, nije važno koji je bio cilj dijeljenja informacija, da li je onaj koji je vršio diseminaciju postupao sa dobrom ili lošom namjerom, niti da li obim javnosti ili težina povrede imaju značaja.

...”

17. Podnosilac predstavke – kompanija je uložio ustavnu žalbu na osnovu Zakona br. CLI iz 2011. godine o Ustavnom sudu („Zakon o Ustavnom sudu”) 1. decembra 2014. godine, žaleći se, u suštini, da na osnovu Građanskog zakonika, mediji imaju objektivnu odgovornost za diseminaciju netačnih informacija, što bi na osnovu sudske prakse značilo da su mediji odgovorni za tačnost izjava koje su jasno proizašle od trećih strana. Stoga, čak iako je medijski organ pripremio uravnotežen i nepristrasan tekst o pitanjima od javnog interesa, ipak se može utvrditi da je povrijedio zakon. Ovo bi imalo za rezultat neprimjeren teret za izdavače, s obzirom da oni mogu samo objavljivati informacije čiju su istinitost provjerili van svake sumnje, što čini nemogućim izvještavanje o kontroverznim pitanjima. Tvrđili su se da je sudska praksa bila neustavna jer se nije ispitivalo da li je ponašanje izdavača bilo u skladu sa etičkim i profesionalnim pravilima novinarstva, već samo da li je izvršena diseminacija netačnih izjava. U oblasti interneta gdje je vrijednost novosti veoma kratka, jednostavno nema vremena da se provjerava istinitost svake izjave.

18. Dvojica okrivljenih su takođe uložili zahtjev za reviziju pred Vrhovnim sudom (*Kúria*). Podnosilac predstavke – kompanija je tvrdio da je drugostepena presuda ograničila slobodu štampe na neproporcionalan način, jer su oni samo izvještavali o značajnim pitanjima od javnog interesa, u skladu sa svojim novinarskim zadacima. Naglasili su da, kako su to utvrdili niži sudovi, njihovo izvještavanje o ovom pitanju je bilo uravnoteženo. Dalje su tvrdili da je izjava J. Gy. okvalifikovana kao mišljenje a ne kao činjenica. U svakom slučaju, nijesu bili uključeni u diseminaciju već su samo ispunjavali novinarsku obavezu izvještavanja.

19. Vrhovni sud je potvrdio drugostepenu presudu 10. juna 2015. godine (koja presuda je uručena podnosiocu predstavke – kompaniji 4. septembra 2015. godine), ponavljajući da je izjava J.Gy. bila izjava o činjenicama i da tuženi nijesu dokazali njenu istinitost. Iako je termin *jobbikos* korišten u kolokvijalnom jeziku, u konkretnom predmetu J.Gy. je eksplicitno pominjao političku partiju i njenu ulogu u incidentu. Što se tiče pitanja da li su aktivnosti podnosioca predstavke – kompanije predstavljale diseminaciju informacija, Vrhovni sud je utvrdio:

„I u krivičnom pravu i drugim slučajevima građanskog prava, *Kúria* je zauzela pravni stav... da se diseminacija vrši dijeljenjem ili činjenjem javnim bilo koje informacije, što za rezultat ima da bilo ko ima pristup datom sadržaju. Internet je jedina moguća alternativa za objavljivanje, to je forum diseminacije, što znači da su informacije i činjenice podijeljene putem kompjuterske mreže. Internet link koji vodi do nečije publikacije služi kao prilog; postaje dostupan i moguć za čitanje samo jednim klikom. Građanski zakonik određuje objektivnu odgovornost za diseminaciju, bez obzira na dobru ili lošu namjeru onoga koji vrši diseminaciju. Na osnovu mišljenja Vrhovnog suda zahtjev da mediji ne čine uvrijedljive izjave mogućim ne predstavlja ograničavanje prava medija na slobodu izražavanja, niti je bila njihova obaveza koju u praksi nijesu mogli ispuniti.”

20. Dana 19. decembra 2017. godine, Ustavni sud je odbio ustavnu žalbu. Naglasio je nalaženje drugostepenog suda da je obezbjeđivanje linka koji vodi do određenog sadržaja okvalifikovano kao

diseminacija činjenica. Dalje, diseminacija je bila nezakonita čak iako se onaj koji vrši diseminaciju ne identifikuje sa sadržajem izjave treće strane i čak iako je pogrešno vjerovao u istinitost izjave.

21. Ustavni sud je takođe ponovio svoju prethodnu praksu koja se odnosi na izvještavanje o pres konferencijama javnih ličnosti, navodeći da takvo ponašanje nije kvalifikovano kao diseminacija ukoliko je izvještavanje bilo nepristrasno i objektivno, ako su se izjave odnosile na pitanja od javnog interesa, ako je izdavač obezbijedio izvor izjava i dao licima na koje se odnose potencijalno uvrijedljive izjave mogućnost da reaguju. U takvim predmetima, na osnovu mišljenja Ustavnog suda, novinari nijesu davali ni svoje izjave niti su namjeravali da utiču na mišljenje javnosti svojim mišljenjem. Stoga, odgovornost medija za neistinitosti mora biti razdvojena od situacija kada je medijski sadržaj definisan samo izborima i odlukama urednika i novinara. Konkretno, u ovakvim situacijama cilj objavljivanja nije bio niti da se obogati niti da se utiče na javnu debatu argumentima novinara, već da se obezbijedi ažuriran i vjerodostojan izvještaj o izjavama trećih lica koja učestvuju u javnoj debati. Interes javne debate zahtijeva tačno izvještavanje o konferencijama za štampu.

22. Kada je u pitanju konkretan predmet, Ustavni sud je utvrdio da se diseminacija neistinitih podataka nije odnosila na izjave date na konferenciji za štampu. Predmetna izjava se odnosila na medijski izvještaj o događaju koji su mediji prezentovali na osnovu sopstvene procjene. Medijski izvještaj je predstavljao pregled informacija koje se odnose na događaj od javnog interesa. Medijski izvještaj spada van definicije diseminacije samo ukoliko je cilj objavljivanja da se obezbijedi vjerodostojna i ažurirana prezentacija izjava trećih lica u javnoj debati. Ipak, u konkretnom predmetu, Vrhovni sud je utvrdio da cilj objavljivanja nije bila prezentacija izjava J.Gy, već prezentacija kontradikornih informacija koje se tiču događaja. Stoga, medijski izvještaj je okvalifikovan kao diseminacija.

II. RELEVANTNO DOMAĆE PRAVO

23. Relevantne odredbe Osnovnog zakona glase kako slijedi:

Član VI

„(1) Svako ima pravo na poštovanje svog privatnog života, doma, prepiske i ugleda.

...”

Član IX

„(1) Svako ima pravo da slobodno izražava svoje mišljenje.

(2) Mađarska će prepoznati i zaštititi slobodu i pluralizam štampe, i obezbijediti uslove za slobodu informisanja neophodnu za formiranje demokratskog javnog mišljenja.”

24. Zakonom o Ustavnom sudu predviđeno je sljedeće:

Član 27

„Svaki pojedinac ili organizacija uključeni u predmet mogu uložiti ustavnu žalbu Ustavnom sudu protiv sudske odluke koja je u suprotnosti sa Osnovnim zakonom u smislu člana 24 stav 2 (d) Osnovnog zakona, ukoliko je odlučivanjem o osnovanosti ili drugom odlukom kojom je prekinut sudski postupak

a) povrijeđeno pravo podnosioca žalbe sadržano u Osnovnom zakonu, i

b) ako je podnosilac žalbe već iscrpio dostupne domaće pravne lijekove ili nije bilo dostupnih pravnih lijekova.

...”

Član 29

„Ustavni sud će prihvatiti ustavnu žalbu ukoliko neusaglašenost sa Osnovnim zakonom značajno utiče na sudsku odluku, ili u slučaju kada se predmetom pokreće pitanje iz ustavnog prava od suštinskog značaja.

...”

17. Pravne posljedice Odluka Ustavnog suda

Član 39

„(1) Odluke Ustavnog suda su obavezujuće za sve, osim ako je drugačije propisano ovim Zakonom.

(2) Ne postoji pravni lijek protiv odluke Ustavnog suda.

(3) Ustavni sud će utvrditi pravno primjenjive posljedice u okviru Osnovnog zakona i ovog Zakona.”

Član 43

„(1) Ukoliko Ustavni sud u toku postupka navedenog u članu 27 i na osnovu ustavne žalbe, izjavi da je sudska odluka u suprotnosti sa Osnovnim zakonom, poništiće tu odluku.

(2) Za proceduralne pravne posljedice odluka Ustavnog suda kojima se poništavaju sudske odluke, primjenjivaće se odredbe koda o sudskom postupku.

(3) U sudskom postupku koji uslijedi nakon što Ustavni sud poništi sudsku odluku, odluka Ustavnog suda će biti obavezujuća u vezi sa pitanjem ustavnosti.

(4) Ustavni sud, prilikom poništavanja sudske odluke, može takođe poništiti sudsku odluku ili odluku drugog organa koje su ispitivane u datoj odluci.

...”

25. Zakon br. IV iz 1959. godine o Građanskom zakoniku, koji je bio na snazi u relevantnom period, predviđa:

Član 75

„(1) Svako će poštovati prava ličnosti. Prava ličnosti su zaštićena ovim Zakonom.

(2) Pravila koja uređuju zaštitu prava ličnosti su takođe primjenjiva na pravna lica, osim u slučajevima kada takva zaštita može, zbog svog karaktera, biti primjenjiva samo na privatna lica.

(3) Prava ličnosti se neće povrijediti ponašanjem na koje je nosilac prava dao saglasnost, osim ako je davanjem takve saglasnosti ugrožen interes društva. U svim drugim slučajevima ugovor ili jednostrana deklaracija kojom su ograničena prava ličnosti će biti ništava.”

Član 78

„(1) Zaštita prava ličnosti takođe uključuje zaštitu ugleda.

(2) Konkretno, izjava ili diseminacija uvrijedljivih neistina koje se odnose na drugo lice, ili predstavljanje sa neistinitim implikacijama o tačnim činjenicama, predstavljajuće klevetu.”

III. RELEVANTNO MEĐUNARODNO PRAVO I PRAKSA

26. Preporuka CM/Rec(2007)16 Komiteta ministara državama članicama o mjerama za promovisanje vrijednosti interneta kao javnog servisa predviđa:

„29. Na 1010 sastanku održanom 7. novembra 2007. godine, zamjenici ministara su razmotrili suštinske aspekte upotrebe novih informacionih i komunikacionih tehnologija i usluga, konkretno interneta, u kontekstu zaštite i promocije ljudskih prava i osnovnih sloboda. Oni su potvrdili sve značajniju ulogu koju internet igra u pružanju različitih izvora informacija javnosti i značajno oslanjanje na internet kao na sredstvo komunikacije.

30. Ipak, primijećeno je da internet može, sa jedne strane, da značajno pojača postojanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, kao što je pravo na slobodu izražavanja, dok, sa druge strane, internet može, suprotno tome, da utiče na druga prava, slobode i vrijednosti, kao što su poštovanje privatnog života i tajnost prepiske kao i dostojanstva ličnosti.

31. Zamjenici ministara su usvojili Preporuke za države članice Savjeta Evrope u odnosu na upravljanje internetom. One uključuju preporuku da se izradi jasan zakonodavni okvir kojim se određuju granice uloga i odgovornosti svih ključnih nosilaca na polju novih informacionih i komunikacionih tehnologija i da ohrabre privatni sektor da razvije otvorenu i transparentnu samo-regulaciju i ko-regulaciju na osnovu koje se ključni činioци na ovom polju mogu smatrati odgovornim.”

27. Preporuka CM/Rec (2011) 7 Komiteta ministara državama članicama o novom pojmu medija (usvojena 21. septembra 2011. godine) glasi kako slijedi:

»...

Komitet ministara, na osnovu uslova iz člana 15. b Statuta Savjeta Evrope, preporučuje državama članicama:

– da usvoje novi, širi pojam medija koji obuhvata sve činioce uključene u produkciju i diseminaciju sadržaja, potencijalno velikom broju ljudi (na primjer informacija, analiza, komentara, mišljenja, obrazovanja, kulture, umjetnosti i zabave u tekstualnom, audio, vizuelnom i audiovizuelnom obliku) i aplikacija koje su dizajnirane da olakšaju interaktivnu masovnu komunikaciju (na primjer društvene mreže) ili drugih interaktivnih iskustava zasnovanih na velikoj skali sadržaja (na primjer online igre), uz zadržavanje (u svim ovim slučajevima) uredničke kontrole ili pregleda sadržaja;

– da pregledaju regulatorne potrebe u odnosu na sve činioce koji pružaju usluge ili proizvode u medijskom ekosistemu kako bi se zagarantovalo pravo pojedinaca da traže, primaju i pružaju informacije u skladu sa članom 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima, i da prošire na ove činioce relevantna obezbjeđenja protiv miješanja koja u drugom slučaju mogu imati suprotan efekat na prava zagarantovana članom 10, uključujući i ona koja se tiču situacija kod kojih rizik vodi do neprikladnog samo-ograničenja ili samo-cenzure;

– da primijene kriterijume navedene u prilogu ovog dokumenta prilikom razmatranja stepenovanog i diferenciranog odgovora za činioce koji potpadaju pod novi pojam medija na osnovu standarda Savjeta Evrope koji se odnose na medije, imajući na umu njihovu specifičnu funkciju u medijskim procesima i njihov mogući uticaj i značaj u obezbjeđivanju ili pojačavanju dobrog upravljanja u demokratskom društvu;

...

Prilog uz Preporuku CM/Rec(2011)7

Kriteriji za identifikovanje medija i vodič za stepenovani i diferencirani odgovor

Uvod

7. Diferenciran i stepenovan pristup zahtijeva da svaki činilac čije su usluge identifikovane kao medijske ili posredničke ili pomoćne usluge ima koristi i od odgovarajućeg oblika (diferenciranost)

i od odgovarajućeg nivoa (stepenovanost) zaštite, kao i da odgovornost takođe bude ograničena u skladu sa članom 10 Evropske konvencije o ljudskim pravima i drugim relevantnim standardima koje je razvio Savjet Evrope.

...

28. U zajedničkoj Deklaraciji Specijalnog izvjestioca UN-a o slobodi misli i izražavanja, Zastupnika OEBS-a za slobodu medija i Specijalnog izvjestioca OAS-a za slobodu izražavanja, koja je usvojena 21. decembra 2005. godine, navedeno je kako slijedi:

„Niko neće biti odgovoran za sadržaj na internetu čiji nije autor, osim ukoliko usvoji taj sadržaj kao svoj ili odbije da izvrši sudski nalog da ukloni taj sadržaj.”

29. U predmetu *C-160/15 GS Media BV protiv Sanoma Media Holandija BV, Playboy Entreprises International Inc., Britt Geertruida Dekker* Evropski sud pravde (u daljem tekstu: „SPEU”) ustanovio je kada, i pod kojim okolnostima, postavljanje linka na veb-sajtu koji vodi do zaštićenih sadržaja, koji su već javno dostupni na drugom veb-sajtu bez pristanka nosioca autorskog prava predstavlja „saopštenje za javnost” u smislu člana 3 stav 1 Direktive 2001/29/EC o usaglašavanju određenih aspekata autorskih prava i odnosnih prava u informacionom društvu. SPEU je utvrdio da:

„45. U tom smislu, treba primijetiti da je internet zapravo od suštinskog značaja za slobodu izražavanja i informisanja, koja je zaštićena članom 11 Povelje, i da linkovi doprinose njegovom jakom funkcionisanju kao i razmjeni mišljenja i informacija na toj mreži koju karakteriše dostupnost velikog broja informacija.

...

47. U svrhu individualizovane procjene postojanja „saopštenja za javnost” u smislu člana 3(1) Direktive 2001/29, shodno tome je neophodno, kada se postavlja link koji upućuje na djelo koje je lako dostupno na drugom veb-sajtu od strane lica koje, time, ne ostvaruje profit, da se vodi računa o činjenici da to lice ne zna, niti razumno može znati, da je to djelo objavljeno na internetu bez pristanka nosioca autorskog prava.

48. Zaista, to lice, čineći to djelo dostupnim internet korisnicima na osnovu direktnog pristupa (vidjeti, u tom smislu, presudu od 13. februara 2014. godine, *Svensson i drugi*, C-466/12, EU:C:2014:76, stavovi 18 do 23) po opštem pravilu ne predstavlja miješanje u puno poznavanje posljedica njegovog ponašanja kako bi korisnicima dao pristup djelu nezakonito postavljenom na internetu. Dodatno, kada je predmetno djelo već bilo dostupno bez ograničenog pristupa na veb-sajtu ka kojem link omogućava pristup, svi internet korisnici bi, u suštini, mogli već imati pristup djelu čak i da nije bilo miješanja.

49. Suprotno tome, kada se utvrdi da je lice znalo ili moralo znati da link koji je postavio predstavlja pristup djelu koje je nezakonito postavljeno na internetu, na primjer zbog činjenice da je o tome obaviješten od strane nosioca autorskog prava, neophodno je razmotriti da omogućavanje takvog linka predstavlja „saopštenje za javnost” u smislu člana 3(1) Direktive 2001/29.”

30. U presudi br. 1 BvR 1248/11 od 15. decembra 2011. godine, Savezni ustavni sud Njemačke je istakao da je postavljanje linka na online tekstu bilo zaštićeno na osnovu Osnovnog zakona Njemačke. Proces diskusije neophodan za formiranje mišljenja, koji je zaštićen na osnovu Osnovnog zakona Njemačke, uključuje privatne i javne informacije o izjavama trećih lica, i takođe stoga čisto tehničku distribuciju takvih izjava, bez obzira na bilo koje zajedničko izražavanje mišljenja od strane samog distributera informacija. Naglasio je da postavljanjem linka koji vodi do drugog veb-sajta, lice ili organizacija koji to čine ne čine automatski sadržaj svojim mišljenjem. Konačno, istakao je da je Njemački Savezni sud ispravno postigao uravnoteženost između sukoba prava kada

je utvrdio da postavljanje linka ne predstavlja dalje zadiranje u prava drugih (odnosno autorskih prava podnosioca tužbe) jer vebsajt sa nezakonitim sadržajem može veoma lako biti pronađen putem internet pretraživanja u svakom slučaju.

31. U predmetu *Crookes protiv Newton* (2011, SCC 47, [2011] 3.S.C.R. 269) Vrhovni sud Kanade je razmatrao pitanje da li stvaranje linka koji vodi ka materijalu sa elementima klevete predstavlja objavljivanje klevetničkih izjava. Utvrdio je da lice ne može oklevetati nekoga samim objavljivanjem linka ka veb-sajtu treće strane, ili ka dokumentu koji sadrži klevetnički materijal. Navedeno je, konkretno, da:

„Linkovi su u suštini upućivanja, koja se u suštini razlikuju od drugih načina „publikacije”. I linkovi i druge reference upućuju da nešto postoji, ali sami po sebi ne komuniciraju taj sadržaj.

...

Link, sam po sebi, nikada ne treba da bude posmatran kao „objavljivanje” sadržaja na koji se odnosi. ... Samo kada lice ili organizacija koja objavljuje link predstavlja sadržaj iz materijala na koji link upućuje na način da zapravo ponavlja klevetnički sadržaj, takav sadržaj se treba posmatrati kao da ga je „objavilo” to lice ili organizacija.”

32. Dana 26. jula 2012. godine, Apelacioni sud Sjedinjenih Američkih Država je utvrdio u predmetu *Philadelphia Newspapers, LLC* (No. 11-3257, 2012 U.S. App. LEXIS 15419 (3d Cir. (26. jul 2012. godine)) (precedentno) „da omogućavanje linka na veb-sajtu za navodno klevetnički tekst nije [bilo] ponovljeno objavljivanje u svrhu pravila pojedinačnog objavljivanja ili zastare.” Svakako, Sud je utvrdio da principi tradicionalnog objavljivanja, na osnovu kojih sama veza sa tekstom nije ponovno objavljivanje materijala, sve dok nema ponavljanja klevetničkih izjava, su takođe bili primjenjivi na internet publikacije. Utvrdio je da „uzeto skupa, iako link i veze mogu skrenuti pažnju čitalaca na postojanje teksta, oni nijesu ponovo objavili taj tekst”.

PRAVO

I. NAVODNA POVREDA ČLANA 10 KONVENCIJE

33. Kompanija podnosilac predstavke se žalila da su odluke sudova Mađarske u kojima je ustanovljena objektivna odgovornost njihovog internet novinskog portala zbog sadržaja na koji se odnosio putem linka, predstavljale povredu njihove slobode izražavanja koje pravo je predviđeno članom 10 Konvencije, a koji glasi kako slijedi:

„1. Svako ima pravo na slobodu izražavanja. Ovo pravo uključuje slobodu mišljenja i slobodu primanja i prenošenja informacija i ideja, bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice. Ovaj član ne spriječava države da zahtijevaju dozvole za rad od radio, televizijskih i filmskih kompanija.

2. Ostvarivanje ovih sloboda, budući da uključuje obaveze i odgovornosti, može podlijevati takvim formalnostima, uslovima, ograničenjima ili sankcijama predviđenim zakonom i koje su neophodne u demokratskom društvu u interesu nacionalne sigurnosti, spriječavanja nereda ili zločina, zaštite zdravlja i morala, ugleda ili prava drugih, spriječavanja širenja povjerljivih informacija ili u interesu očuvanja autoriteta i nepristrasnosti sudstva.”

A. Prihvatljivost

34. Vlada je tvrdila da podnosilac predstavke – kompanija nije iscrpio domaće pravne lijekove jer nije osporio konačnu presudu pred Ustavnim sudom.

35. Podnosilac predstavke – kompanija je tvrdio da je iscrpio sve dostupne domaće pravne lijekove.

36. Sud je primijetio da mu je 15. januara 2018. godine zastupnik podnosioca predstavke – kompanije dostavio odluku Ustavnog suda od 19. decembra 2017. godine (br. 3002/2018.(I.10.)AB) (vidjeti gornji stav 20). Stoga, Sud je ubijeden da je podnosilac predstavke – kompanija zapravo pokazao da je iskoristio pravni lijek na koji se pozvala Vlada.

37. Na osnovu toga, Sud je zaključio da je podnosilac predstavke – kompanija postupio u skladu sa obavezom iscrpljivanja domaćih pravnih lijekova, i da primjedbe Vlade moraju biti odbijene. Takođe primijećuje da predstavka nije očigledno neosnovana u smislu člana 35 stav 3 (a) Konvencije. Dalje primijećuje da nije neprihvatljiva ni po bilo kom drugom osnovu. Na osnovu toga, mora biti proglašena prihvatljivom.

B. Osnovanost

1. Podnesci stranaka

(a) Podnosilac predstavke – kompanija

38. Podnosilac predstavke – kompanija je naveo da miješanje u njegovu slobodu izražavanja nije bilo propisano zakonom. Izjavio je da iako je članom 78 stav 2 Građanskog zakonika utvrđena odgovornost za diseminaciju uvrijedljivih neistina, nije bilo zakonodavstva niti sudske prakse u kojima je navedeno da se link smatra diseminacijom informacija.

39. Po mišljenju podnosioca predstavke – kompanije, odluke sudova Mađarske nijesu uspjele da navedu određene specifičnosti linkova i na njihov predmet su primijenjivali standardne ili tradicionalnije oblike dijeljenja konkretnog sadržaja, što razumno nije bilo predvidivo. Objasnio je da postavljanje linka samo po sebi ne prenosi ili saopštava bilo koju informaciju već samo upućuje na njeno postojanje. Dalje, standard koji su primijenjivali domaći sudovi bi zahtijevao njihovu odgovornost čak i da su vlasnici veb-sajta na koji je link upućivao modifikovali veb stranicu da uključe klevetnički sadržaj, koji prvobitno nije bio prisutan.

40. Podnosilac predstavke – kompanija je osporio da zaštita ugleda političke partije može služiti kao legitiman cilj za miješanje. Pozivajući se na praksu Suda, tvrdio je da su prihvatljive granice javnog nadzora šire u odnosu na političare koji moraju imati veći stepen tolerancije na kritiku.

41. Na osnovu tvrdnji podnosioca predstavke – kompanije, miješanje nije bilo neophodno u demokratskom društvu. Tvrdio je da je standard objektivne odgovornosti kako je primijenjen od strane domaćih sudova isključivao svako uspostavljanje uravnoteženosti između dvije zaštićene vrijednosti. Između ostalih radnji, primjenom pravila objektivne odgovornosti, domaći sudovi nijesu bili u mogućnosti da razmotre da li je podnosilac predstavke – kompanija postupala sa dobrom ili lošom namjerom ili koja je bila svrha diseminacije. U svakom slučaju, standardi objektivne odgovornosti nijesu bili usklađeni sa praksom Suda.

42. Podnosilac predstavke – kompanija je tvrdio da u slučaju da su domaći sudovi preduzeli odgovarajuće postizanje uravnoteženosti, zaključili bi da njegovo pravo na slobodu izražavanja ima prednost u odnosu na pravo na reputaciju Jobbik-a.

43. Prvo, link se pojavio u uravnoteženom novinskom izvještaju o pitanju od javnog interesa. Po njihovom mišljenju, uključivanje linka u sporni tekst je bilo tehnika izvještavanja koji mediji treba da budu slobodni da koriste. Štaviše, domaći sudovi su utvrdili da je novinar koji je napisao tekst koji je uključivao link, postupao u skladu sa profesionalnim obavezama, između ostalog, provjeravajući informacije dostupne na Youtube kanalu. Podnosilac predstavke – kompanija je takođe istakao da je Jobbik partija imala mogućnost podnošenja tužbe protiv autora komentara. Konačno, dok omogućavanje pristupa Youtube video snimku putem linka nije imalo značajnog uticaja na ugled partije Jobbik, nalaz domaćih sudova u presudi da je podnosilac predstavke – kompanija odgovoran

za izjave trećih lica je imao dugoročne implikacije za medije kada proizvode online novinarski sadržaj. Kada je u pitanju posljednji aspekt, podnosilac predstavke – kompanija je tvrdio da s obzirom na efekat zastrašivanja prouzrokovan automatskom odgovornošću za klevetu na osnovu upotrebe linka, novinari i online novinski portali bi se uzdržavali od uključivanja linkova u svoje publikacije, ograničavajući referentnu strukturu interneta i pristupa korisnika informacijama.

(b) Vlada

44. Vlada je priznala da je bilo miješanja u pravo podnosioca predstavke – kompanije na slobodu izražavanja, iako je bilo propisano zakonom i težilo je legitimnom cilju zaštite prava drugih. Po mišljenju Vlade, organi vlasti su postupali u skladu sa njihovim poljem slobodne procjene.

45. Prvo, na osnovu člana 75 stav 1 i člana 78 stavovi 1 i 2 Građanskog zakonika, izjava ili diseminacija uvrijedljivih neistina u vezi sa drugom osobom, ili prezentacija sa netačnim implikacijama ili činjenicama koje se odnose na drugu osobu predstavljaju klevetu. Dalje, zaštita prava ličnosti drugih, odnosno njihovog prava na ugled, predstavlja ograničavanje prava na slobodu izražavanja.

46. Vlada je bila mišljenja da su se sudske presude protiv podnosioca predstavke – kompanije mogle izbjeći da je podnosilac predstavke – kompanija postupao sa dužnom marljivošću i da nije postavio link ka video zapisu. Izjava J.Gy. je bila izražena jasnim terminima i ne može se posmatrati kao izražavanje mišljenja već prije kao izjava o činjenicama. Ona ne prikazuje objektivnu realnost i mogla je imati negativan uticaj na mišljenje društva o tužiocu, i bez obzira na dobru ili lošu namjeru podnosioca predstavke, njihovo objavljivanje predstavlja povredu prava na ugled političke partije.

47. Vlada je tvrdila da su oni koji su objavljivali snimke trebali da predvide da će se utvrditi njihova odgovornost za sadržaj čiju tačnost nijesu provjerili. Inače, ozbiljne povrede ljudskih prava bi mogle biti počinjene bez ikakvih sankcija. Po njihovom shvatanju, distribucija informacija je značila prenošenje ili komunikaciju informacija kao misli koje mogu da povrijede prava drugih čak iako se izdavač nije složio sa sadržajem izjave trećeg lica ili ako se pogrešno oslonio na tačnost izjave. Ponavljajući argumente domaćih sudova, Vlada je naglasila da činjenje nezakonitog materijala dostupnim na bilo koji način predstavlja distribuciju informacija, za koju distributer treba da snosi objektivnu odgovornost, bez obzira na njegovu dobru ili lošu namjeru ili na ozbiljnost povreda prava drugih. Dalje, ovaj standard nije sadržao ograničavanje slobode izražavanja i nije predstavljao dodatni teret za izdavače.

48. Vlada je takođe istakla da je podnosilac predstavke – kompanija profesionalni profitabilni internet portal koji je lako mogao da predvidi pravne posljedice o dostupnosti predmetnog video materijala. Razumno bi se moglo očekivati da postupi sa dužnom marljivošću i mogao je otkloniti link bez bilo kakvih poteškoća.

49. Stoga, po mišljenju Vlade, domaći sudovi su postigli pravičnu uravnoteženost između konkurentnih interesa podnosioca predstavke – kompanije i interesa političke partije, posebno imajući na umu neznčajne posljedice konačne presude po podnosioca predstavke – kompaniju, to jest plaćanje sudskih troškova i objavljivanje relevantnih djelova presude.

(c) Treće strane

50. Član 19 je tvrdio da postoji suštinska razlika između upotrebe linka koji vodi ka drugoj veb stranici i objavljivanja sadržaja na stranici ka kojoj vodi link, s obzirom da linkovi samo upućuju čitaocu na sadržaj koji je već objavljen na drugom mjestu. Bez linkova, većinu informacija na internetu bi bilo teško ili nemoguće pronaći i dostupnost informacija na internetu bi bila smanjena. Član 19 se pozvao na materijal uporednog prava koji se odnosi na sudske odluke u Kanadi, Ujedinjenom Kraljevstvu, Australiji i Sjedinjenim Američkim Državama, konkretno pokazujući da linkovi sami po sebi ne predstavljaju objavljivanje već samo referentni alat, isto kao fusnote, kojim se čitaocu nudi

mogućnost da traži dalje čitanjem referentnih publikacija. Drugi razlog, po mišljenju umiješača, da se isključi odgovornost za postavljanje linkova je bio taj da je sadržaj na koji se linkom upućuje bio podložan izmjenama tokom vremena a da lice koje koristi link nije toga ni bilo svjesno. Dalje, po mišljenju Člana 19, ne može se nametnuti odgovornost osim ako je lice koje je koristilo link bilo svjesno činjenice da je sadržaj nezakonit i kada je link predstavljen na takav način da izričito podržavaju povezani sadržaj. Konačno, umiješač je naglasio da bi utvrđivanje da je neko ko koristi link odgovoran za sadržaj trećih lica, imalo dalekosežne posljedice tako da bi širok spektar grupa mogao biti kažnjen zbog sadržaja veb sajta nad kojim nemaju kontrolu, što bi rezultiralo zastrašujućim efektom, ograničavajući tako pristup informacijama za korisnike interneta.

51. Savjet izdavača Evrope, Centar za medijsko pravo, Novinarsko udruženje Amerike, Buzzfeed, Fondacija elektronskih granica, Indeks censure, professor Lorna Woods, Dr Richard Danbry i Dr Nicole Streamly su skupa tvrdili da postavljanje linkova ima veliki broj benefita od javnog interesa, uključujući olakšavanje novinarskog procesa omogućavajući da sadržaj bude brže dostavljen i olakšavajući novinarima prilikom izvještavanja na koncizniji i za čitaoce dostupniji način, omogućavajući čitaočima da sami za sebe provjere originalne izvore novinarskog sadržaja i na taj način da provjere tačnost publikacije. Postavljanje linkova takođe promovise različitost u okviru medija i olakšava informisanu javnu debatu omogućavajući da informacije i mišljenja budu slobodnije izraženi i primljeni. Na osnovu umješača, određivanje striktnosti odgovornosti za postavljanje linka ima zatrašujući efekat s obzirom da novinari nijesu bili u poziciji da sami provjere zakonitost sadržaja na bilo kojoj strani povezanoj linkom i, posljedično, rađe bi se uzdržali od tehnike izvještavanja u korist tradicionalnijeg pristupa. Takođe su istakli da u praksi postavljanje linkova, samo po sebi, može biti izmijenjeno tako da prestane da bude zakonito od tijela koje kontroliše relevantnu veb stranicu, za što bi bilo nerazumno utvrditi odgovornost novinara. Nametanje striktnosti odgovornosti ne ispunjava hitnu društvenu potrebu jer svako lice na čija se prava štetno uticalo postavljanjem nezakonitog sadržaja online ima mogućnost da traži adekvatnu zaštitu na način što bi tužilo osobu koja je postavila nezakoniti sadržaj online i tražilo da uvrijedljivi sadržaj bude uklonjen. Umješači su prihvatili da mogu postojati situacije kada postoji odgovornost novinara ili novinarskog udruženja, na primjer kada objave određeni nezakoniti sadržaj kao istinit ili kada odbiju da uklone link sa veb stranicom za koju je sudskom presudom utvrđeno da sadži puno nezakonitog sadržaja.

52. Access Now, Saradnja sa međunarodnom policijom za informacione i komunikacione tehnologije u istočnoj i južnoj Africi i udruženje Evropska digitalna prava u svom zajedničkom izjašnjenju su tvrdili da je dizajn interneta zasnovan na ideji slobodnog povezivanja informacija. Oni su tvrdili da linkovi sami po sebi nijesu namijenjeni da predstavljaju uredničke izjave i ne upućuju neophodno, konkretno, da jedna publikacija podrazumijeva drugu. Linkovi samo upućuju na druge stranice ili veb izvore, čiji sadržaj, suprotno, može biti izmijenjen nakon postavljanja prvog linka.

Na osnovu umješača, nametanje standarda objektivne odgovornosti je bilo neizvodljivo, time bi se zahtijevalo od pojedinačnih korisnika da pretpostave da bilo koji link koji su postavili predstavlja sadržaj čiju su tačnost mogli provjeriti.

53. Mozilla Fondacija i Mozilla Korporacija (skupa Mozilla) su tvrdile da je sama svrha linkova da omogući čitaočima upućivanje do i od informacija. Linkovi su tehnička i automatska sredstva koja korisnicima omogućavaju pristup informacijama koje se nalaze na drugom mjestu i ne može se smatrati kao objavljivanje tih informacija. Ograničavanje upotrebe linkova bi podrivalo samu svrhu veća širom svijeta da učini informacije dostupnim povezivanjem jedne sa drugom. Umješač je izrazio sumnje kako bi ljudi bili u mogućnosti da prenose informacije širom neograničenog broja veb stranica koje danas postoje, ukoliko bi se mogla nametnuti odgovornost za postavljanje linkova. Bez linkova, izdavači bi morali da obezbijede alternativne instrukcije za čitaoce da pronađu više informacija.

54. Evropski Institut za informaciono društvo je tvrdio da su linkovi primarno oruđe digitalne navigacije: omogućavaju automatski pristup drugim tekstovima, za razliku od tradicionalnih citata. Takođe imaju uticaj na društvenu interakciju koja se lako može potisnuti ograničenjem njihove upotrebe. Linkovi su doprinijeli razvoju novih medija obezbijavajući više a) interakcije između novinara i čitalaca, b) vjerodostojnosti, davanjem konteksta, činjenica i izvora kao podrške informacijama, c) transparentnosti kojom se omogućava čitaocima da prate proces izvještavanja i sakupljanja novosti i d) kritičkog čitanja kojim se omogućava novinarima i čitaocima da uporede suprotne izvore. Linkovi omogućavaju neuređivački decentralizovani govor koji nadopunjuje ulogu čuvara tradicionalno udruženu sa mainstream medijima. Primjenjivanje pravila striktno odgovornosti za postavljanje linkova bi neizbježno vodilo do samo-cenzure.

55. Evropski centar za prava Roma je tvrdio da kada su manjine meta zločina iz mržnje ili govora mržnje skupa sa djelovanjem političara ili političkih partija, uključuju se izrazi za koje je članom 10 predviđen visok nivo zaštite. Na osnovu umiješane NVO, postojalo je grubo miješanje u prava Roma, naročito imajući na umu dugoročno isključenje sa kojim su se suočavali, zabrane izražavanja veze između rasističkih govora i djela političara ili političkih partija koja su doživjeli kao promovisanje rasne mržnje. Korišćenje zakona o kleveti da se zaštiti romska manjina od rasno motivisanih govora političkih partija bi samo zaštitilo one političke partije koje su protiv manjinskih grupa. Umješač je takođe tvrdio da bi izlaganje online izdavača odgovornosti zbog sadržaja povezanog materijala imalo zastrašujući efekat i prekomjerno opteretilo rad građanskog društva i manjina protiv rasizma.

2. Procjena Suda

(a) Da li je bilo miješanja

56. Sud je primijetio da nije bilo sporno između strana da je odlukama domaćih sudova došlo do miješanja u slobodu izražavanja podnosioca predstavke – kompanije, koje pravo je zagarantovano članom 10 Konvencije. Sud ne nalazi razloge da utvrdi drugačije.

57. Takvo miješanje u pravo na slobodu izražavanja podnosioca predstavke – kompanije mora biti „propisano zakonom”, imati jedan ili više legitimnih ciljeva u smislu stava 2 člana 10, i biti „neophodno u demokratskom društvu”.

(b) Zakonitost

58. U konkretnom predmetu, mišljenje strana se razlikovalo po pitanju da li je miješanje u slobodu izražavanja podnosioca predstavke – kompanije bilo „propisano zakonom”. Podnosilac predstavke – kompanija je tvrdio da nije bilo predvidivo na osnovu domaćih zakona da će se postavljanje linka okvalifikovati kao diseminacija netačnih i klevetničkih informacija. Vlada se pozvala na član 75 stav 1 i član 78 stavovi 1 i 2 Građanskog zakonika i tvrdio da je podnosilac predstavke – kompanija bio odgovoran za objavljivanje i diseminaciju privatnih mišljenja koja izražavaju treće strane.

59. Sud je ponovio da izraz „propisan zakonom” u drugom stavu člana 10 ne zahtijeva samo da osporene mjere treba da imaju zakonskog osnova u domaćem pravu, već se takođe odnosi na kvalitet predmetnog zakona, koji treba da bude dostupan licu na koje se odnosi a njegovi efekti da budu predvidivi. Nivo preciznosti koji se zahtijeva domaćim zakonodavstvom – koji se ne može predvidjeti za svaku mogućnost – u značajnoj mjeri zavisi od sadržaja predmetnog zakona, polja za koje je namijenjen da obuhvati i broja i statusa onih na koje se odnosi. Sud je utvrdio da se od osoba koje obavljaju profesionalnu aktivnost, koji su navikli da postupaju sa visokim stepenom opreza prilikom obavljanja svoje profesionalne aktivnosti, može u ovom smislu očekivati da posebno vode računa o procjeni rizika koje takva aktivnost nosi (vidjeti *Karácsony i drugi protiv Mađarske* [VV], br. 42461/13 i 44357/13, stavovi 123125, ESLJP 2016 (izvodi), i predmeti tamo citirani).

60. Sud primijećuje da su domaći sudovi utvrdili da je postavljanje linka dovelo do diseminacije klevetničkih izjava i izabrao da primijeni stav 78 Građanskog zakonika. Takođe primijećuje da nije bilo ni eksplicitne pravne regulative niti sudske prakse o prihvatljivosti i ograničenjima linkova.

61. Ipak, s obzirom na zaključak dolje naveden o neophodnosti u demokratskom društvu (vidjeti donji stav 84), Sud smatra da nije neophodno odlučiti da li je primjena relevantnih odredbi Građanskog zakonika u situaciji podnosioca predstavke – kompanije bila predvidiva u svrhu člana 10 stav 2 Konvencije.

(c) Legitimni cilj

62. Vlada je tvrdila da je miješanje težilo legitimnom cilju zaštite prava drugih. Sud je ovo prihvatio.

(d) Neophodnost u demokratskom društvu

(i) Opšti principi

63. Osnovni principi koji se tiču pitanja da li je miješanje u slobodu izražavanja bilo „neophodno u demokratskom društvu” su dobro ustanovljeni u praksi Suda (vidjeti *Delfi AS protiv Estonije* [VV], br. 64569/09, stav 131, ESLJP 2015, i predmeti tamo citirani).

64. Sud ponavlja da obezbjeđenje novinara zagantovano članom 10 u odnosu na izvještavanje o temama od opšteg interesa podliježe uslovu da postupaju sa dobrom namjerom i na tačnim činjeničnim osnovama i da obezbijede „pouzdate i precizne” informacije u skladu sa novinarskom etikom (vidjeti *Bédat protiv Švajcarske* [VV], br. 56925/08, stav 58, ESLJP 2016). U svijetu u kojem je pojedinac suočen sa ogromnom količinom informacija koje cirkulišu putem tradicionalnih i elektronskih medija i uključuju stalno rastući broj učesnika, nadgledanje usaglašenosti sa novinarskom etikom zauzima značajno mjesto (vidjeti *Stoll protiv Švajcarske* [VV], br. 69698/01, stav 104, ESLJP 2007V).

65. Prilikom ispitivanja da li postoji potreba za miješanjem u slobodu izražavanja u demokratskom društvu u interesu „zaštite reputacije i prava drugih”, od Suda se može zahtijevati da procijeni da li su domaći organi postigli pravičnu uravnoteženost prilikom zaštite dvije vrijednosti zaštićene Konvencijom koje mogu doći u sukob jedna sa drugom u određenim slučajevima, naime, sa jedne strane sloboda izražavanja zaštićena članom 10, i sa druge strane pravo na poštovanje privatnog života, sadržano u članu 8 (vidjeti *Axel Springer AG protiv Njemačke* [VV], br. 39954/08, stav 84, 7. februar 2012. godine, i *Von Hannover protiv Njemačke (br. 2)* [VV], br. 40660/08 i 60641/08, stav 106, ESLJP 2012, i predmeti tamo citirani).

66. Kada je u pitanju značaj Internet sajtova u ostvarivanju slobode izražavanja, Sud je utvrdio da u svijetlu prihvatljivosti i mogućnosti da čuva i komunicira ogromnu količinu informacija, internet igra značajnu ulogu u jačanju pristupa javnosti vijestima i olakšavanju diseminacije informacija uopšte (vidjeti *Ahmet Yıldırım protiv Turske*, br. 3111/10, stav 48, ESLJP 2012). Istovremeno, rizik od štete koju nameće sadržaj i komuniciranje na internetu za ostvarivanje i uživanje ljudskih prava i sloboda, konkretno prava na poštovanje privatnog života, je sigurno veći od onog koji nameće štampa (vidjeti *Egill Einarsson protiv Islanda*, br. 24703/15, stav 46, 7. novembar 2017. godine). Zbog specifične prirode interneta, „dužnosti i odgovornosti” internet novinskih portala u svrhu člana 10 se u nekoj mjeri mogu razlikovati od onih tradicionalnih izdavača, kada je u pitanju sadržaj trećih lica (vidjeti *Delfi*, gore citirana, stav 113). Iako internet novinski portali nijesu izdavači komentara trećih lica u tradicionalnom smislu, oni mogu pretpostaviti odgovornost pod određenim uslovima za sadržaj koji mijenja korisnik (vidjeti *Magyar Tartalomszolgáltatók Egyesülete i Index.hu Zrt protiv Mađarske*, br. 22947/13, stav 62, 2. februar 2016. godine).

67. Kada su u pitanju pružaoci usluga informacionog društva („ISSP”) koji čuvaju informacije koje dostavljaju korisnici njihovih usluga, Sud je naveo da, kada su u pitanju žalbe u smislu člana 8, u

skladu sa standardima međunarodnog prava, pružaoci usluga informacionog društva ne treba da snose odgovornost za sadržaj koji proizilazi od trećih lica, osim ako ne postupe brzo da uklone ili onemoguće pristup tim sadržajima kada postanu svjesni njegove nezakovitosti (vidjeti *Tamiz protiv Ujedinjenog Kraljevstva* (odl.), br. 3877/14, 19. septembar 2017. godine).

68. Konačno, Sud je utvrdio da se politike koje upravljaju reprodukcijom materijala u štampanim medijima i na internetu mogu razlikovati. Posljednje nedvosmisleno mora da bude prilagođeno specifičnostima tehnologije kako bi se obezbijedila zaštita i promocija prava i sloboda koje su u pitanju (vidjeti *Editorial Board of Pravoye Delo i Shtekel protiv Ukrajine*, br. 33014/05, stav 63, ESLJP 2011 (izvodi)). Odsustvo dovoljnog zakonskog okvira na domaćem nivou omogućava novinarima da koriste informacije sakupljene na internetu bez straha od nastanka sankcija koje bi značajno ometale obavljanje vitalnih funkcija štampe kao „javnog čuvara” (ibid., stav 64).

(ii) Primjena ovih principa na konkretan predmet

69. Sud smatra da se predmet tiče „dužnosti i odgovornosti” internet novinskog portal u svrhu člana 10 Konvencije u konkretnoj situaciji kada online tekst uključuje link koji upućuje na sadržaje koji su dostupni na internetu, a za koje se kasnije utvrdi da sadrže elemente klevete. Domaći sudovi su utvrdili da je postavljanje takvog linka automatski okvalifikovano kao objavljivanje klevetničke izjave, koji nalaz je sadržao objektivnu odgovornost novinara i novinskog portala kojim upravlja podnosilac predstavke – kompanija. Stoga, pitanje koje se postavlja pred Sudom je da li je miješanje u prava podnosioca predstavke – kompanije na osnovu člana 10 bilo, u konkretnim okolnostima, zasnovano na relevantnim i dovoljnim razlozima i na osnovu toga neophodno u demokratskom društvu.

70. Sud primijećuje da se konkretnim internet novinskim portalom profesionalno upravlja, da se na njemu objavljuje oko 75 tekstova o širokom spektru tema svakog dana, i da privlači oko 250. 000 čitalaca dnevno.

71. Sud primijećuje da praksa domaćih sudova izuzima izdavače od građanske odgovornosti za reprodukciju materijala objavljenog na konferenciji za novinare, pod pretpostavkom da su izvještavali o pitanjima od javnog interesa na nepristrasan i objektivan način, izdvajajući se od izvora izjava i da su dali mogućnost licima na koja se odnosi da komentarišu izjave (vidjeti gornji stav 21). Ipak, toliki imunitet nije postojao za diseminaciju lažnih informacija ili informacija koje sadrže elemente klevete koje spadaju van obima pres konferencija, kada se primijenjuje standardna ili objektivna odgovornost, bez obzira na pitanje da li su autori ili izdavači postupali sa dobrom ili lošom namjerom i u skladu sa njihovim novinarskim dužnostima i obavezama.

72. Sud ponavlja da je prethodno naveo, uz odobrenje da je različitost kada je u pitanju sadržaj treće strane između internet operatera novinskog portala i tradicionalnog izdavača bila u skladu sa međunarodnim instrumentima na ovom polju, koji prikazuju određen razvoj u korist različitosti između pravnih principa koji regulišu aktivnosti tradicionalne štampe i audiovizuelnih medija sa jedne strane i medija čiji rad se zasniva na internetu sa druge strane. (vidjeti *Delfi*, gore citirana, stavovi 112-113).

73. Dalje, imajući na umu ulogu interneta u jačanju pristupa javnosti novostima i informacijama, Sud ističe da je sama svrha postavljanja linkova da, upućivanjem na druge stranice i veb izvore, omogući korisnicima interneta da budu upućeni do i od materijala na mreži koje karakteriše dostupnost ogromnog broja informacija. Linkovi doprinose dobrom funkcionisanju interneta činjenjem informacija dostupnih povezivanjem jedne sa drugom.

74. Linkovi, kao tehnika izvještavanja, su suštinski različiti od tradicionalnih načina objavljivanja tako da, na osnovu opšteg pravila, oni tek upućuju korisnike na sadržaj koji je dostupan na drugom

mjestu na internetu. Oni ne predstavljaju povezane izjave korisnicima niti komuniciraju njihov sadržaj već samo služe da skrenu pažnju čitalaca na postojanje materijala na drugom veb-sajtu.

75. Sljedeća različitost linkova, u poređenju sa radnjom diseminacije informacija, jeste da lica koja se pozivaju na informacije putem linka ne vrše kontrolu sadržaja veb-sajta ka kojem link omogućava pristup, i koji se može promijeniti nakon postavljanja linka – prirodni izuzetak je ako link upućuje na sadržaje koje kontroliše isto lice. Dodatno, sadržaj na koji link upućuje je već dostupan od strane inicijalnog izdavača na veb stranici na koju link upućuje, i na taj način omogućava neograničen pristup javnosti.

76. Posljedično, s obzirom na posebnosti linkova, Sud se ne može složiti sa pristupom domaćih sudova koji čine izjednačavanje samog postavljanja linka sa diseminacijom klevetničkih informacija, automatski namećući odgovornost za sami sadržaj. Radije razmatra pitanje da li postavljanje linka, opravdano sa aspekta člana 10, može pokrenuti takvu odgovornost, da zahtijeva individualnu procjenu u svakom predmetu, pri čemu se u obzir uzima broj elemenata.

77. Konkretno, Sud identifikuje sljedeće aspekte kao relevantne za svoju analizu odgovornosti podnosioca predstavke – kompanije kao lica koje je objavilo link: (i) da li je novinar odobrio sporni sadržaj; (ii) da li je novinar ponavljao sporni sadržaj (bez odobravanja sadržaja); (iii) da li je novinar samo postavio link ka spornom sadržaju (bez odobravanja ili ponavljanja sadržaja); (iv) da li je novinar znao ili razumno mogao znati da je sporni sadržaj bio klevetnički ili nezakonit na drugi način; (v) da li je novinar postupao sa dobrom namjerom, poštovao novinarsku etiku i djelovao sa dužnom marljivošću koja se očekuje u odgovornom novinarstvu?

78. U konkretnom predmetu Sud primijećuje da je u konkretnom tekstu samo pomenuto da intervju sa J.Gy može da se pronađe na Youtube kanalu i predstavljao je sredstvo za pristup sadržaju putem linka, bez daljih komentara o njemu, ili ponavljanja čak i djelova samog sadržaja povezanog linkom. Takođe, uopšte nije pomenuta politička partija.

79. Sud primijećuje da nigdje u tekstu autor nije aludirao, na bilo koji način, da su izjave koje su dostupne putem linka istinite niti da odobrava materijal na koji link upućuje ili prihvata odgovornost za njega. Nije ni koristio link u kontekstu da, sam po sebi, prenosi klevetničko značenje. Stoga se može zaključiti da sporni tekst nije vodio do odobravanja inkriminisanog sadržaja.

80. U vezi sa pitanjem ponavljanja, Sud ponavlja da „kažnjavanje novinara za pomoć u diseminaciji izjava datih od strane drugih lica u intervjuu bi značajno ometalo doprinos štampe diskusiji o pitanjima od javnog interesa i ne treba biti predviđeno ukoliko ne postoje naročito jaki razlozi za to” (vidjeti *Jersild protiv Danske*, 23. septembar 1994. godine, stav 35, Serija A br. 298; *Thoma protiv Luksemburga*, br. 38432/97, stav 62, ESLJP 2001III stav 62; i *Novaya Gazetai Milashina protiv Rusije*, br. 45083/06, stav 71, 3. oktobar 2017. godine). Opšti zahtjev da se novinari sistematski i formalno distanciraju od citiranog sadržaja koji može uvrijediti ili provocirati druge ili nanijeti štetu njihovom ugledu nije pomirljiv sa ulogom medija da pružaju informacije o trenutnim događajima, mišljenjima i idejama (vidjeti *Thoma*, gore citirana, stav 64). Imajući ove principe na umu, Sud ne bi isključio da se, u određenoj konstalaciji elemenata, čak i kod samog ponavljanja izjave, na primjer kao dodatak linku, može potencijalno uključiti pitanje odgovornosti. Takva situacija može biti kada novinar ne postupa sa dobrom namjerom u skladu sa novinarskom etikom i sa marljivošću koja se očekuje u odgovornom novinarstvu koje se bavi pitanjima od javnog interesa (vidjeti u ovom smislu, na primjer, *Novaya Gazetai Milashina*, gore citirana, stav 72). Ipak, ovo nije bio slučaj u konkretnoj predstavi gdje, kako je gore navedeno, u predmetnom tekstu nije ponovljena niti jedna klevetnička izjava; i objavljivanje je zaista bilo ograničeno postavljanjem linka.

81. Što se tiče pitanja da li su novinar i podnosilac predstavke – kompanija znali ili razumno mogli znati da link obezbijeduje pristup kleveti ili drugim nezakonitim sadržajima, Sud primijećuje na

početku da domaći sudovi, sa izuzetkom prvostepenog suda, nijesu našli da je ovaj aspekt relevantan, pa ga shodno tome nijesu ni ispitivali. Sud takođe smatra da pitanje mora biti određeno u svjetlu situacije kako je predstavljena autoru u konkretnom vremenu, prije nego uvidom u iskustva na osnovu nalaza iz presuda domaćih sudova. S tim u vezi, Sud ponavlja da napad na ugled i čast ličnosti mora dostići određeni nivo ozbiljnosti i mora biti izvršen na način da izaziva štetu ostvarivanju ličnog prava na poštovanje privatnog života (vidjeti *Delfi*, gore citirana, stav 137, i *Axel Springer AG*, gore citirana, stav 83). Dalje, ograničenja prihvatljive kritike su šira kada su u pitanju političar - ili politička partija – nego kada su u pitanju privatna lica. Za razliku od posljednjeg, prethodni neibježno i svjesno izlažu sebe bliskom ispitivanju svake njegove ili njene riječi i djela od strane i novinara i javnosti, i on ili ona moraju posljedično prikazati značajniji stepen tolerancije (vidjeti *Lindon, Otchakovsky-Laurens i July protiv Francuske* [VV], br. 21279/02 i 36448/02, stav 46, ECHR 2007IV).

82. Pozivajući se na ove principe, Sud smatra da je novinar u konkretnoj predstavi mogao razumno pretpostaviti da sadržaji, kojima je omogućio pristup, iako su možda kontroverzni, ostaju u okviru dozvoljene kritike političkih partija, i, kao takvi, ne bi bili nezakoniti. Iako se na kraju utvrdilo da su izjave J.Gy. bile klevetničke jer su upućivale, bez zakonskog osnova, da su lica udružena sa Jobbik partijom počinila djela rasišičke prirode, Sud je uvjeren da takve izjave ne mogu biti posmatrane kao čisto nezakonite od samog početka (vidjeti, *a contrario, Delfi*, gore citirana, stavovi 136 i 140).

83. Dalje, mora se primijetiti da je relevantno mađarsko pravo, kako je tumačeno od strane nadležnih domaćih sudova, isključivalo svaku razumnu procjenu prava na slobodu izražavanja podnosioca predstavke – kompanije na osnovu člana 10 Konvencije, u situaciji kada bi ograničenja zahtijevala krajnju kontrolu, s obzirom da je bilo riječi o pitanju od javnog interesa. Zaista, sudovi su utvrdili da je postavljanje linka dovelo do diseminacije informacija i na osnovu toga nametnuli objektivnu odgovornost – tok radnje koja efektivno isključuje svako uspostavljanje uravnoteženosti između konkurentskih prava, odnosno, prava na ugled političke partije i prava na slobodu izražavanja podnosioca predstavke – kompanije (vidjeti *mutatis mutandis, Magyar Tartalomszolgáltatás Egyesülete i Index.hu Zrt*, gore citirana, stav 89). Za Sud, takva objektivna odgovornost može imati predvidive negativne posljedice na protok informacija na internetu, prisiljavajući autore tekstova i izdavače da se svi skupa uzdrže od postavljanja linkova prema materijalima nad čijim promjenljivim sadržajem nemaju kontrolu. Ovo može imati, direktno ili indirektno, zastrašujući efekat na slobodu izražavanja na internetu.

84. Na osnovu gore navedenog, Sud je utvrdio da nametanje objektivne odgovornosti od strane domaćih sudova na podnosioca predstavke – kompaniju nije bilo zasnovano na relevantnim i dovoljnim osnovama. Stoga, ova mjera je predstavljala neproporcionalno ograničenje njegovog prava na slobodu izražavanja.

85. Na osnovu toga, bilo je povrede člana 10 Konvencije.

II. PRIMJENA ČLANA 41 KONVENCIJE

86. Članom 41 je predviđeno:

„Kada Sud utvrdi prekršaj Konvencije ili Protokola uz nju, a unutrašnje pravo Visoke strane ugovornice u pitanju omogućava samo djelimičnu odštetu, Sud će, ako je to potrebno, pružiti pravično zadovoljenje oštećenoj strani.”

A. Šteta

87. Podnosilac predstavke – kompanija nije podnio zahtjev za naknadu nematerijalne štete. Ipak, tražio je 597,04 EUR na ime materijalne štete. Ovaj iznos odgovara iznosu koji je bio naložen podnosiocu predstavke – kompaniji da plati na ime sudskih troškova, i tužiocu političkoj partiji na

ime njihovih troškova u domaćem postupku.

88. Vlada je osporila ovaj zahtjev.

89. Sud prihvata da postoji uzročna veza između utvrđene povrede i navedene materijalne štete, stoga traženi iznos dodjeljuje u cjelosti.

B. Troškovi i izdaci

90. Podnosilac predstavke – kompanija je takođe tražio 1.792,20 EUR za troškove i izdatke nastale pred domaćim sudovima, koji uključuju 1.451,91 za troškove advokata za 100 sati, na osnovu satnice od po 16 američkih dolara (USD) i 340,29 EUR za naknadu advokatima za petnaest sati po tarifi od 25 američkih dolara po satu. Podnosilac predstavke – kompanija je takođe tražio 2.357,19 EUR za troškove i izdatke nastale pred Sudom, koji uključuju 2.060 EUR za troškove prevoda i 297,19 EUR za organizacione troškove.

Ukupan zahtjev podnosioca predstavke – kompanije je iznosio 4.149,39 EUR.

91. Vlada je osporila ove zahtjeve.

92. U skladu sa praksom Suda, podnosilac predstavke ima pravo na nadoknadu troškova i izdataka samo u onoj mjeri u kojoj je dokazano da su oni nužno i stvarno nastali, te da su s obzirom na visinu razumni. U konkretnom predmetu razmatrajući dokumenta u koja je imao uvid i gore navedene kriterijume, Sud smatra razumnim da dodijeli iznos od 4.149,39 EUR kao nadoknadu za sve troškove.

C. Kamata

93. Sud smatra da je primjereno da kamatna stopa bude zasnovana na najnižoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke uz dodatak od tri procenta poena.

SA OVIH RAZLOGA, SUD, JEDNOGLASNO,

1. *Proglašava* predstavku prihvatljivom;

2. *Utvrdjuje* da je bilo povrede člana 10 Konvencije;

3. *Utvrdjuje*

(a) da tužena država treba da plati podnosiocu predstavke – kompaniji, u roku od tri mjeseca od dana kada ova presuda postane pravosnažna u skladu sa članom 44 stav 2 Konvencije, sljedeće iznose, koji će biti konvertovani u valutu tužene države po stopi primjenjivoj na dan isplate:

(i) 597,04 EUR (pet stotina devedeset sedam eura i četiri centa), uvećano za bilo koje poreze koji se mogu naplatiti, na ime materijalne štete;

(ii) 4.149,39 EUR (četiri hiljade stotinu četrdeset devet eura i trideset devet centi), uvećano za bilo koje poreze koji se mogu naplatiti podnosiocu predstavke – kompaniji, na ime troškova i izdataka;

(b) da će se od dana isteka gore pomenuta tri mjeseca do dana isplate obračunavati kamata koja je jednaka najnižoj kamatnoj stopi Evropske centralne banke uz dodatak od tri procenta poena.

Sačinjeno na engleskom jeziku, u pismenoj formi, dana 4. decembra 2018. godine, na osnovu Pravila 77 stavovi 2 i 3 Pravilnika Suda.

Andrea Tamietti
zamjenik sekretara

Ganna Yudkivska
predsjednik

U skladu sa članom 45 stav 2 Konvencije i Pravila 74 stav 2 Poslovnika Suda, izdvojeno mišljenje sudije Pinto de Albuquerque je dato u prilogu ove presude.

GdinY
A.N.T.

IZDVOJENO MIŠLJENJE SUDIJE PINTO DE ALBUQUERQUE

1. Evropsko pravo u oblasti ljudskih prava se snažno razvilo u korist uključivanja interneta u okvire međunarodno zaštićenih ljudskih prava, naročito prava slobode izražavanja i slobode medija, i naročito navodi da nametanje odgovornosti zbog sadržaja trećih strana koji su objavljeni na internetu može značajno uticati na zaštićena prava. Novo pravno pitanje koje se postavlja ovim predmetom jeste da li je standard objektivne odgovornosti za postavljanje linka u skladu sa ovim pravima. Ishod ovog postupka ima implikacije na svakodnevno funkcionisanje interneta, s obzirom na značaj linka. Značaj ovog predmeta ne mora da bude dalje pojačavan. Ovo je razlog zbog kojeg, iako se u potpunosti slažem sa utvrđenom povredom člana 10 Konvencije, želim da detaljno razjasnim obrazloženje Suda, kako bih naglasio principe koji se tiču odgovornosti za upotrebu linkova.

„Karakteristike različitosti” linkova

2. Stav Suda je bio da se „politike koje upravljaju reprodukcijom materijala u štampanim medijima i na internetu mogu razlikovati. Posljednji nedvosmisleno mora da bude prilagođen specifičnostima tehnologije kako bi se obezbijedila zaštita i promocija prava i sloboda koje su u pitanju”⁹⁹. Ovom presudom je potvrđen ovaj princip¹⁰⁰. Ali Sud ide korak dalje u karakterizaciji „karakteristika različitosti”¹⁰¹ linkova navodeći da „linkovi, kao tehnika izvještavanja, su suštinski različiti od tradicionalnih načina objavljivanja ...”¹⁰². Tri ubjedljiva razloga su nametnula ovakav zaključak.

3. Prvo, postavljanjem linkova se ne prenose „izjave na koje link upućuje korisnicima niti komuniciraju njihov sadržaj”¹⁰³. Umjesto toga, njima se samo komunicira postojanje takve informacije. Ovo je takođe stav Njemačkog Saveznog Ustavnog suda, Vrhovnog suda Kanade, u predmetu *Crookes protiv Newton*, i Apelacionog suda Sjedinjenih Američkih Država za treći Okrug, u predmetu *Philadelphia Newspapers, LLC*, čiju jurisprudenciju Sud citira i prihvata¹⁰⁴. Na osnovu toga, upućivanje putem linka „samo po sebi je neutralnog sadržaja - ne izražava mišljenje...”¹⁰⁵.

4. Kreiranje interneta sa evolucijom World Wide Web-a je zasnovano na ideji slobodnog povezivanja informacija. Zaista, kao što je Tim Berners-Lee ranije naveo:

99 *Editorial Board of Pravoye Delo i Shtetel protiv Ukrajine*, br. 33014/05, stav 63, ESLJP 2011.

100 Stav 72 ove presude.

101 Izraz „karakteristike različitosti” se koristi u stavu 75 presude dok se izraz „posebnosti” koristi u sljedećem stavu.

102 Stav 74 ove presude.

103 Stav 74 ove presude. Mišljenje je takođe dato u mom izdvojenom mišljenju u presudi u predmetu *Mouvement raëlien suisse protiv Švajcarske* [VV], br. 16354/06, ESLJP 2012, u dijelu „Forma govora”, kao i u dijelu III zajedničkog izdvojenog mišljenja sudija Sajó, Lazarova Trajkovska i Vučinić u istom predmetu.

104 Stavovi 30, 31 i 32 ove presude.

105 *Crookes protiv Newton*, [2011] 3 R.C.S. 269, 286. Dakle, link nije vrsta publikacije jer „iako link i fusnota mogu skrenuti pažnju čitalaca na postojanje teksta, oni ne predstavljaju ponovno objavljivanje tog teksta”. *Philadelphia Newspapers, LLC*, 690 F.3d 161, 174-75 (3d Cir. 2012).

„Namjera kreiranja veba je da normalni linkovi samo budu upućivanja, bez impliciranog mišljenja. Normalni tekst sa linkom ne upućuje neophodno da jedan dokument odobrava drugi; ili da je jedan dokument kreiran od strane istog lica kao drugi, ili da se jedan dokument može smatrati kao sastavni dio drugog.”¹⁰⁶

Dva principa sistema uređivanja su suštinski za strukturu veba i način njegovog rada, koji omogućavaju slobodu izražavanja:

„Primarni princip koji čini suštinu korisnosti ds i njegov rast je univerzalnost. Kada stvorite link, možete uputiti na bilo što. To znači da ljudima mora biti omogućeno da bilo što postavite na veb, bez obzira na to koji kompjuter imaju, koji softver koriste ili kojim ljudskim jezikom govore i bez obzira da li imaju žičanu ili bežičnu internet konekciju ... Decentralizacija je još jedan značajan dio karakteristike. Ne morate dobiti odobrenje od bilo kojeg centralnog organa da dodate stranicu ili da napravite link. Sve što morate da uradite jeste korišćenje tri jednostavna, standardna protokola: napisati stranicu u HTML formatu, imenovati je sa URL konvencijom imenovanja, i postaviti je na internet korišćenjem HTTP. Decentralizacija je omogućila široke inovacije i nastaviće da to radi u budućnosti.”¹⁰⁷

Procjena Suda treba da se upravlja komentarima Bernarda Lee-a o značaju potrebe za obimnim, univerzalnim povezivanjem informacija:

„Veb je kreiran tako da bude univerzalni prostor za informacije, tako da kada je obilježen tekst se linkom, treba da možete da se povežete sa apsolutno bilo kojim mjestom sa informacijama kojemu se može pristupiti putem mreža. Univerzalnost je suštinska za veb: gubi svoju moć ukoliko postoje određeni tipovi stvari sa kojim se ne možete povezati putem linka...”¹⁰⁸

Linkovi su lijepak koji održava veb skupa jer omogućava ljudima da jednostavno i brzo upravljaju ka drugim stranicama da vrata, pogledaju, pristupe i podijele informacije. Bez linkova, izdavači bi morali da obezbijede alternativna uputstva za čitaoce da pronađu više informacija. Za najobičnije ljude bi bilo teško, ako ne i nemoguće, da ovo obave bez jake tehničke podrške.

5. Gore navedeni principi univerzalnosti i decentralizacije koji su naročito značajni za polje novinarstva, učvršćeni su stavom Suda da domaći zakoni treba da omogućuće „novinarima da koriste informacije sakupljene sa interneta bez bojazni od nastalih sankcija”¹⁰⁹. Kao tehnika izvještavanja, postavljanje linkova olakšava i poboljšava novinarski proces omogućavajući da sadržaj bude lakše dostavljen korisnicima i omogućavajući novinarima da prenesu informaciju koja je lakše dostupna i prihvatljiva. Takođe promovise različitost i pluralizam u medijima koji su suštinski u javnom interesu, jer povezivanjem putem linka velike i male medijske organizacije imaju mogućnost da rade skupa na način koji je od međusobne koristi kako bi se omogućio obogaćen sadržaj za korisnike. Tipično, novinari i novinske organizacije nijesu u poziciji da ubijede sebe u legalnost sadržaja bilo koje strane na koju link upućuje. Čak iako se pretpostavi zbog argumenata da veće medijske organizacije mogu u određenoj mjeri da se izlože pravnim rizicima od postavljanja linkova, očito je slučaj da manje novinarske organizacije, sa značajno ograničenijim izvorima, ne bi imale izbora osim da prekinu sa postavljanjem linkova.

106 Tim Berners-Lee, *Komentari o veb arhitekturi: linkovi i pravo*, april 1997. godine.

107 Tim Berners-Lee, *Long Live the Veb* (2010), Scientific American.

108 Tim Berners-Lee, *Weaving the Veb: The original design and Ultimate Destiny of the world Wide Veb by its Inventor*, 1999, kao što je citirano kod Marka Sablemana „Obnavljanje prava linka: pravo postavljanja linka za pet godina” (2001) 16 *Berkeley Technology Law Journal* 1273, 1275.

109 *Editorial Board of Pravoye Delo i Shtekel*, gore citirana, stav 64.

6. Drugo, kako je takođe naglasio Vrhovni sud Kanade, postavljanje linkova autoru „ne daje kontrolu nad sadržajem u drugom tekstu sa kojim je povezan linkom”¹¹⁰. Sadržaj odredišta se može mijenjati, čak i radikalno, od momenta kada je link prvi put postavljen, a da onaj ko je postavio link nema nikakvu kontrolu nad njm¹¹¹. Ovaj argument je naveden u obrazloženju Suda, koji ipak uvodi upozorenje: „prirodni je izuzetak ako link upućuje na sadržaje koje kontroliše isto lice”¹¹². U tom slučaju, ipak, odgovornost nije subsidijarna¹¹³. Dalje, postavljanje linka može često uključivati ograničene ili čak uredničke radnje koje ne uključuju radnje čovjeka, jer moderni servisi veb publikacija, sistemi upravljanja sadržajima i aplikacije za društvene mreže uključuju alate koji omogućavaju automatsko ili drugačije postavljanje linkova uz pomoć aparata.

7. Treće, Sud dodaje da „sadržaj koji se nalazi iza linka je već bio dostupan putem inicijalnog izdavača na veb-sajtu na koji link upućuje, omogućavajući neograničen pristup javnosti”¹¹⁴. Sve dok je link samo upućivanje na već postojeći sadržaj, on ne predstavlja novi sadržaj. S obzirom da je link normalno udaljen od stvarnog sadržaja, korisnik koji koristi link je slobodan da odluči da li će ili neće preći na sljedeći veb-sajt¹¹⁵. Ukoliko korisnik ne napravi nezavistan izbor da prati link, sadržaj mu se nikada neće prikazati. Ova sloboda izbora je suštinska za korisnike medija. Povezivanje putem linkova omogućava korisnicima da spremnije pristupe i za sebe provjere originalne izvore novinarskog sadržaja i da imaju u značajnoj mjeri kontrolu nad tim kako koriste sadržaj: oni mogu ili da ne idu dalje od novinarskog sadržaja koji im je ponuđen ili mogu selektivno posmatrati taj sadržaj kako im odgovara. Stoga, povezivanje putem linkova daje ovlašćenja korisniku na način koji značajno služi javnom interesu.

Kriterijumi Suda za procjenu odgovornosti za upotrebu linkova

8. U smislu ovih različitih karakteristika, Sud se poziva, generalno, na relevantne kriterijume za procjenu odgovornosti privatnih i pravnih lica za upotrebu linkova. Ovi kriterijumi su slideći:

(i) da li je novinar odobrio sporni sadržaj; (ii) da li je novinar ponavljao sporni sadržaj (bez odobravanja sadržaja); (iii) da li je novinar samo postavio link ka spornom sadržaju (bez odobravanja ili ponavljanja sadržaja); (iv) da li je novinar znao ili mogao razumno znati da je sporni sadržaj bio klevetnički ili nezakonit na drugi način; (v) da li je novinar postupao sa dobrom namjerom, poštovao novinarsku etiku i djelovao sa dužnom marljivošću koja se očekuje u odgovornom novinarstvu?”¹¹⁶

9. Prva stvar koju treba primijetiti je da Sud iscrpno opisuje objektivne i subjektivne kriterijume za procjenu svih mogućih scenarija, uključujući upotrebu linkova od strane novinara. Iako Sud smatra da su linkovi „suštinski različiti od tradicionalnih načina objavljivanja,”¹¹⁷ poziva se na kriterijume

110 *Crookes protiv Newton*, [2011] 3 R.C.S. 269, 285. Vidjeti upućivanje na ovaj argument u oba moja izdvojena mišljenja i zajedničkom izdvojenom mišljenju sudija Sajó, Lazarova Trajkovska i Vučinić u predmetu *Mouvement raëlien suisse*, gore citirana.

111 Sud pravde Evropske unije se takođe pozvao na ovaj argument u presudi u predmetu *GS Media BV protiv Sanoma Media Netherlands BV i drugi*, predmet C-160/15, stavovi 45-46.

112 Stav 75 ove presude.

113 Argument je takođe iznijet u dijelu III zajedničkog izdvojenog mišljenja sudija Sajó, Lazarova Trajkovska i Vučinić u predmetu *Mouvement raëlien suisse*, gore citirana.

114 Stav 75 ove presude.

115 Argument se takođe pojavljuje u izdvojenom mišljenju sudija Sajó, Lazarova Trajkovska i Vučinić u presudi u predmetu *Mouvement raëlien suisse*, gore citirana.

116 Sud se poziva na „broj elemenata” u stavu 76 i na „sljedeće aspekte kao relevantne za svoju analizu” u stavu 77.

117 Stav 74 ove presude.

primjenjive u tradicionalnom načinu objavljivanja, kao što su štampani mediji, kako bi se takođe bavio onim scenarijima u kojima su linkovi izjednačeni sa objavljivanjem¹¹⁸.

10. Zapravo, Sud identifikuje tri tipa ponašanja (*actus reus*) kod novinara koji koriste linkove: linkovi uz odobravanja sadržaja ka kojem link upućuje, linkovi sa ponavljanjem sadržaja na koji upućuju, i samo postavljanje linkova bez ikakvog odobravanja ili ponavljanja povezanog sadržaja. Ove različite činjenične situacije zahtijevaju različite principe odgovornosti.

11. Dodatno, Sud se osvrće na tri tipa subjektivnih standarda (*mens rea*)¹¹⁹: dobra namjera, saznanje da je sadržaj na koji se link odnosi klevetnički ili na drugi način nezakonit, i konstruktivno znanje da može biti tako. Značajno je podvući da je za Sud, kao pitanje principa, odgovornost za upotrebu linkova uvijek subjektivna, čak i u slučaju zajedničke odgovornosti. Štaviše, *mens rea* novinara mora biti određen „u svijetlu situacije kako je predstavljena autoru u konkretnom vremenu, prije nego uvidom u iskustva na osnovu nalaza iz presuda domaćih sudova”¹²⁰. Ovo znači da znanje novinara o klevetničkoj ili drugoj nezakonitoj prirodi sadržaja na koje link upućuje ne može biti procijenjeno na osnovu nalaza domaćih sudova koji su donijeti u konkretnom vremenu. U daljem tekstu ću se ponovo osvrnuti na ovo pitanje.

12. Kako bi se nametnula odgovornost na novinara koji koristi linkove nije dovoljno dokazati pozitivno i aktuelno znanje („Da li je novinar znao ...?”)¹²¹ o nezakonitosti sadržaja na koji link upućuje; mora biti dokazana loša namjera novinara. Navođenje od strane Suda generalne klauze „dobra namjera” („da li je novinar postupao sa dobrom namjerom ...?”)¹²² sadrži dodatni osnov za oslobađanje od krivice u odnosu na poštovanje etike novinarstva i izvršavanje dužne marljivosti koja se očekuje u odgovornom novinarstvu. Kao subjektivan zahtjev za odgovornost, loša namjera je suprotna oslobađajućoj klauzuli „dobra namjera”.

13. U smislu gore navedenog, ni sama upotreba linka niti ponavljanje njegovog sadržaja se ne mogu razumjeti kao prećutno izražavanje odobravanja, prihvatanja, potvrđivanja, promovisanja ili brisanje sadržaja na koji upućuje¹²³. Kako bi se nametnula odgovornost, bilo građanska ili krivična, moraju postojati konkretni dokazi potvrđivanja od strane novinara, koji je svjesno prisvajao nezakoniti sadržaj kao svoj koristeći eksplicitni i nedvosmisleni jezik. Ovakvo odobravanje odgovara objavljivanju ili diseminaciji klevetničkog ili drugog nezakonitog sadržaja, koji je jednak tradicionalnim načinima objavljivanja. Kada je takvo podržavanje izraz loše namjere novinara, upotreba linka sadrži njegovu ili njenu odgovornost, kao i odgovornost njegove ili njene kompanije¹²⁴.

118 Na primjer, stav 80 ove presude, kada je u pitanju odgovornost lica koje postavlja link, se odnosi eksplicitno na kriterijum odgovornosti naveden za tradicionalne štampane medije u *Novaya Gazeta i Milashina* protiv Rusije, br. 45083/06, stav 72, 3. oktobar 2017. godine.

119 Ovaj subjektivni zahtjev slijedi iz sugestije date u mom izdvojenom mišljenju u presudi u predmetu *Mouvement raëlien suisse*, gore citirana.

120 Stav 81 ove presude.

121 Stav 77 ove presude.

122 Ibid.

123 Vidjeti moje izdvojeno mišljenje u presudi u predmetu *Mouvement raëlien suisse*, gore citirana, pod naslovom „Oblik govora”.

124 Stavovi 28 i 30 ove presude. Njemački Savezni sud je takođe utvrdio da je „generalno dozvoljeno izvještavati o izjavama koje na nezakonit način štete ličnim pravima trećih lica, uprkos produženju ili pojačanju prvobitne povrede diseminacijom, ukoliko postoji predominantan interes u informaciji i onaj koji vrši diseminaciju ne opredjeljuje izvještaj o izjavi kao svoju sopstvenu izjavu” (Njemački Savezni sud, I ZR 191/08, 14. oktobar 2010. godine). To je takođe bio moj stav u izdvojenom mišljenju koje se nalazi u prilogu presude *Mouvement raëlien suisse*, gore citirana.

14. Ako novinar ponavlja klevetnički ili drugi nezakoniti sadržaj, skupa sa postavljanjem linka koji upućuje na izvor sadržaja, to je takođe izjednačeno sa tradicionalnim načinom izvještavanja. Kada je novinar postupao sa dobrom namjerom i u skladu sa profesionalnom etikom i dužnom marljivošću koja se očekuje u odgovornom novinarstvu, takvo ponavljanje ga ne čini odgovornim za taj sadržaj¹²⁵. Suprotno tome, kada je novinar postupao sa lošom namjerom, prekršio profesionalnu etiku i kada nije postupao u skladu sa gore pomenutom dužnom marljivošću, on ili ona je odgovoran/na za klevetnički ili drugi nezakoniti sadržaj. Ovo znači da su obaveze novinara koji postavlja link obavezujuće sredstvima a ne rezultatom.

15. Sve odbrane koje su dostupne primarnim izdavačima¹²⁶ treba da budu dostupne onima koji stvaraju link ukoliko su izloženi odgovornosti za sadržaj na koji link upućuje. Logičko naglašavanje jednakog tretmana je da, kako navodi Savjet Ujedinjenih Nacija za ljudska prava, „ista prava koji ljudi imaju offline moraju takođe biti zaštićena online”¹²⁷.

16. U slučajevima kada novinar ponavlja sadržaj na koji link upućuje, Sud ne nameće obavezu za novinara da se formalno distancira od tog sadržaja. Isto se primijenjuje *a fortiori* kada novinar jednostavno stvara link bez odobravanja ili ponavljanja sadržaja na koji link upućuje.

17. Jednostavna upotreba linka, bez odobravanja ili čak ponavljanja nezakonitog sadržaja na koji upućuje, nije izjednačen sa tradicionalnim oblicima izvještavanja. Postavljanje linkova u ovom slučaju ne čini novinara odgovornim za sadržaj, osim u veoma izuzetnim okolnostima neusaglašavanja sa obavezujućom sudskom odlukom¹²⁸. U ovoj konkretnoj situaciji, nepostupanje u skladu sa domaćom sudskom odlukom kojom se takav sadržaj proglašava nezakonitim i kojom se zabranjuje njegova upotreba, može se reći da je novinar namjerno prekršio etiku odgovornog novinarstva i postupao sa lošom namjerom¹²⁹.

18. Sud prihvata da u izuzetnim slučajevima može postojati odgovornost u situacijama konstruktivnog znanja („je razumno mogao znati”)¹³⁰. Za procjenu konstruktivnog znanja, Sud koristi obaveze dužne

125 Stav 80 ove presude.

126 Vidjeti, na primjer, član 19, *Definisanje Klevete: Principi slobode izražavanja i zaštite ugleda*, drugo, revidirano izdanje, 2017. godine.

127 Savjet Ujedinjenih Nacija za ljudska prava „Promocija, zaštita i uživanje ljudskih prava na internet”, 27. jun 2016. godine, A/HRC/32/L20.

128 Stavovi 28 i 81 ove presude. Može doći do delikatne situacije u slučaju nezakonite upotrebe zaštićenih autorskih prava u muzici, filmu i kompjuterskim igrama upotrebom linkova ili materijala zaštićenih autorskim pravima. U presudi u predmetu *Neij i Sunde Kolmisoppi protiv Švedske* (odl.), br. 40397/12, 19. februar 2013. godine, Sud je utvrdio da su postojali značajni razlozi za ograničenje slobode izražavanja podnosioca predstavke, jer su postupanja podnosioca predstavke u komercijanom vođenju veb-sajta „The Pirate Bay” („Piratski zaliv”) dovela do krivičnog ponašanja koje je zahtijevalo odgovarajuću kaznu. Gore navedeni veb-sajt je omogućavao korisnicima da dođu u kontakt jedan sa drugim kroz „torrent” fajlove, koji u principu funkcionišu kao internet linkovi. Sud je uzeo u obzir nalaze domaćih sudova da podnosilac predstavke nije preduzeo sve radnje da ukloni sporne „torrent” fajlove uprkos tome što je pozvan da to uradi. Ovo nije nesporan stav. Vrhovni sud Koreje, u svojoj presudi od 12. marta 2015. godine je odlučio da „čak iako su korisnici klikom na link preusmjereni na takvu stranicu, npr. koja može povrijediti prava nosioca autorskih prava na reprodukciju ili javnu transmisiju postavljanjem materijala zaštićenih autorskim pravima ili transmisiju materijala zaštićenih autorskim pravima korisnicima interneta bez pribavljene licence ili dozvole od vlasnika autorskih prava, povezivanje ne može samo po sebi olakšati čin povrede. Kao takvo, neće se smatrati kao pružanje pomoći i podsticanja povrede autorskih prava” (Odluka 2012 2012 DO13748). <http://engdinscourt.go.kr/eng/supreme/decisions/NewDecisionsView.work?seq=934&pageIndex=1&mode=6&searchWord=>.

129 Stav 28 ove presude. Ovaj standard je takođe ustanovljen od strane Vrhovnog suda Indije u presudi u predmetu *Shreya Singhal protiv Savezne Indije*, gdje je sud odlučio da se od internet posrednika ne zahtijeva da izvršavaju njihove presude o tome da li je sadržaj bio nezakonit i da je „stvarno poznavanje” standarda odgovornosti može samo biti izazvano nakon što strana dobije saznanje putem medija o sudskom rješenju ili obavještenje putem odgovarajuće Vladine agencije koja postupa na osnovu zakona ((2015) 5 SCC 1, u stavovima 138-140, 180, 181).

130 Stav 77 ove presude. Izuzetan karakter subjektivnog osnova za odgovornost je pojašnjen u obrazloženju Suda, gdje je u stavu 80 navedeno da „Sud ne isključuje da, u određenoj konkretnoj konstalaciji elemenata...”

marljivosti u odgovornom novinarstvu koje su zasnovane na obavezama novinarske etike¹³¹. Može se reći da novinar može razumno znati za klevetnički ili drugi nezakoniti sadržaj poruke na koju link upućuje gdje on ili ona nije poštovao novinarsku etiku i nije postupao u skladu sa obavezama dužne marljivosti odgovornog novinarstva. Svaki niži subjektivni standard odgovornosti bi neizbježno vodio do samo-cenzure.

19. Konačno, odgovornost mora biti procijenjena u odnosu na konkretne činjenice predmeta prije nego na striktno, druge osnove. Svaki režim objektivne ili striktno odgovornosti za upotrebu linkova je *per se* suprotan gore navedenim konvencijskim principima¹³². Može za rezultat imati beskonačno smanjivanje odgovornosti gdje autori mogu biti smatrani odgovornim za sadržaj na veb-sajtu koji može biti procijenjen kroz niz linkova koji počinju na veb-sajtu autora. Ovo nije samo hipotetički scenario, kako pokazuje ovaj predmet.

Principi Suda u odnosu na odgovornost za upotrebu linkova

20. Na osnovu gore navedenih objektivnih i subjektivnih kriterijuma, principi Suda koji se tiču odgovornosti za upotrebu linkova mogu biti sumirani kako slijedi:

Princip 1: Kada novinar potvrđuje, korišćenjem eksplicitnog ili nedvosmislenog jezika, ili ponavlja klevetnički ili drugi nezakoniti sadržaj na koji link upućuje, upotreba linka je izjednačena sa tradicionalnim oblicima objavljivanja.

Princip 2: Odgovornost se treba nametnuti samo kada novinar zna (aktuelno pozitivno znanje) da je sadržaj na koji link upućuje nezakonit, i postupa sa lošom namjerom. Izuzetno, odgovornost se takođe može nametnuti kada je novinar razumno mogao znati (konstruktivno znanje) da je sadržaj bio nezakonit, u svijetlu profesionalne etike i obaveza dužne marljivosti odgovornog novinarstva.

Princip 3: Kada novinar koristi link i ne potvrđuje ili ne ponavlja klevetnički ili drugi nezakoniti sadržaj na koji upućuje, upotreba linka nije izjednačena sa tradicionalnim oblicima objavljivanja i ne zahtijeva odgovornost, osim u slučajevima neusaglašenosti sa sudskom naredbom kojom se određuje da je takav sadržaj nezakonit i zabranjuje se njegova upotreba.

Princip 4: Sve raspoložive odbrane ka primarnim izdavačima treba da budu dostupne novinaru ukoliko je on ili ona izložen odgovornosti zbog sadržaja na koji link upućuje. Novinar nema obavezu da se distancira od klevetničkog ili drugog nezakonitog sadržaja na koji link upućuje.

Princip 5: Gore navedeni konvencijski principi zahtijevaju individualnu procjenu u svakom predmetu, u svijetlu situacije kako je prezentovana autoru u konkretnom vremenu, prije nego uvidom u iskustva na osnovu nalaza iz presuda domaćih sudova.

Princip 6: Svaki režim objektivne ili striktno odgovornosti za upotrebu linkova je *per se* u suprotnosti sa gore navedenim konvencijskim principima.

Princip 7: Ovi princip se primjenjuju i na fizička lica (novinari) i pravna lica (medijske kompanije).

131 Ovo je takođe slučaj u tradicionalnim štampanim i audiovizuelnim medijima, dok Sud potvrđuje da novinari treba da budu zaštićeni čak i u slučaju kada objavljuju informacije za koje se kasnije otkrije da su netačne, sve dok su oni uložili dovoljne napore da potvrde tačnost informacija u tom vremenu (vidjeti *Polanco Torres i Movilla Polanco* Španije, br. 34147/06, stavovi 49-52, 21. septembar 2010. godine).

132 Stav 84 ove presude.

Primjena principa Suda na predmetni slučaj

21. Sudovi u Mađarskoj su utvrdili da je podnosilac predstavke – kompanija odgovorna za klevetu zbog „diseminacije” lažnih izjava u vezi sa partijom Jobbik na osnovu člana 78(2) Građanskog zakonika. Članom 78(2) kleveta je definisana kao „izjava ili diseminacija uvrijedljivih ili netačnih činjenica koje se tiču drugog lica, ili predstavljanje tačnih činjenica sa netačnim implikacijama, koje se odnose na druga lica”. Domaći sudovi nijesu utvrdili odgovornost podnosioca predstavke – kompanije u vezi sa tekstom o incidentu u mjestu Konyár, već konkretno zbog činjenice da je novinar gđin Horváth upotrijebio tehniku korištenja linka koji upućuje na video snimak koji je već bio dostupan online. Začudo, rješenjem domaćih sudova je određeno uklanjanje spornog linka, ali ne i drugih referenci na postojanje video materijala u tekstu.

22. Podnosilac predstavke – kompanija je tvrdio da nije mogao da predvidi da će mađarski sudovi smatrati da će postavljanje linka predstavljati diseminaciju. U skladu sa tim, podnosilac predstavke – kompanija nije mogao da predvidi da će se, uključivanjem linka u tekst, utvrditi njegova odgovornost za klevetu i da će biti određeno uklanjanje linka, objavljivanje izvoda presude i plaćanje zakonskih troškova. Vlada se složila da je bilo miješanja u slobodu izražavanja podnosioca predstavke – kompanije, ali je tvrdila da je ovo miješanje bilo zakonito i proporcionalno u svijetlu preovlađujuće doktrine objektivne odgovornosti na ovom polju prava u Mađarskoj.

23. Izjednačavanjem postavljanja linkova sa „diseminacijom” na četiri uzastopne instance¹³³, mađarski sudovi su zanemarili suštinsku razliku između sadržaja i komuniciranja postojanja sadržaja (postavljanja linka). Nametanje objektivne odgovornosti za bilo koji oblik postavljanja linka isključivao je uspostavljanje uravnoteženosti između interesa koji su zahtijevani praksom Suda i individualnom procjenom situacije podnosioca predstavke – kompanije, i rezultirali su zaista suštinskim miješanjem u prava podnosioca predstavke – kompanije koja su zaštićena članom 10. Kritika sudova Mađarske nije nova. U drugom slučaju, već je utvrđeno da primjena objektivne odgovornosti mađarskih sudova tumačenjem člana 78 Građanskog zakonika nije u skladu sa Konvencijom¹³⁴. U konkretnom predmetu, Sud je ponovio ove nalaze u odnosu na linkove.

24. Kada je u pitanju pravo, domaći sudovi nijesu razmotrili da je novinar jednostavno postavio link koji upućuje na ovaj tekst, bez podržavanja ili čak ponavljanja sadržaja na koji link upućuje, i da sadržaj na koji se odnosi (naime, komentar gđina Gyöngyösi o incidentu u mjestu Konyár) nije proglašen nezakonitim i da li je njegova upotreba bila zabranjena bilo kojom sudskom odlukom prije stvaranja linka. Dalje, domaći sudovi takođe nijesu razmotrili činjenicu da se predmetni sadržaj pojavljivao u kontekstu izvještaja o novostima o pitanju od javnog interesa, jer se odnosio na prijetnju protiv učenika romske populacije, i mogao se posmatrati kao izjave date u okviru „dozvoljene kritike političkih partija”¹³⁵.

25. Još gore, ovaj predmet naglašava kako objektivna odgovornost za postavljanje linkova može da vodi do neograničenog smanjivanja odgovornosti. Zapravo, domaći sudovi su utvrdili da je veb-sajt (hvgdinhu) odgovoran za postavljanje linkova koji upućuju na tekst a koji se nalazi na veb-sajtu podnosioca predstavke – kompanije jer je tekst sam po sebi uključivao link ka navodno klevetničkom video snimku.

133 Stavovi 14, 16, 19 and 20 ove presude.

134 *Magyar Tartalomsgazdálkodók Egyesülete i Index.hu Zrt v. Hungary*, br. 22947/13, stav 89, 2. februar 2016. godine.

135 Stav 83 ove presude.

Zaključak

26. Konačno, veb nije namijenjen, kao tehnologija, da funkcioniše na način na koji navodi tužena Vlada, gdje je širenje informacija putem linka uvijek „sadržaj misli”¹³⁶. Ovim pristupom se postavlja pitanje kako ljudi prenose informacije na procijenjenih preko trilion veb stranica koje danas postoje i bezbroj stranica koje će postojati u budućnosti ako će takav način rada dovoditi do odgovornosti. Previše je opterećujuće, i u mnogim slučajevima nemoguće, da ljudi izvrše legalno određivanje da li je svaki sadržaj na koji je linkom upućeno klevetnički ili nezakonit na drugi način. Ukoliko takav teret treba automatski da bude nametnut na novinare, režimom objektivne odgovornosti, gušila bi se sloboda štampe. Da parafraziram riječi Berners-Lee-a, linkovi su od suštinskog značaja ne samo za digitalnu revoluciju već i za naš kontinuirani prosperitet – i čak našu slobodu. Kao i samoj demokratiji, potrebna im je odbrana¹³⁷. Zaista je vrijedno pažnje da je, utvrđivanjem povrede člana 10 Konvencije, konkretna presuda uradila baš to.

136 Izjašnjenje tužene Vlade, stav 20.

137 Tim Berners-Lee, *Weaving the Web*, gore citirano: „Veb je od suštinskog značaja ne samo za digitalnu revoluciju već i za naš kontinuirani prosperitet – i čak našu slobodu. Kao i samoj demokratiji, potrebna mu je odbrana”.